

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Středověká inkvizice Vznik, vývoj a charakter

Bc. Marie Churaňová

Plzeň 2017

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

Středověká inkvizice Vznik, vývoj a charakter

Bc. Marie Churaňová

Vedoucí práce:

PhDr. Drahomír Suchánek, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2017.....

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Drahomíru Suchánkovi, Ph.D., za cenné rady při vypracování mé diplomové práce.

Obsah

1	Úvod	1
2	Problematika hereze	4
2.1	Kataři a Valdenští.....	7
3	Vznik papežské inkvizice	13
3.1	Křížová výprava proti albigenským	15
3.2	Další vývoj vzniku inkvizice.....	18
4	Fungování inkvizice	21
4.1	Soudcové-inkvizitoři	21
4.1.1	Žebravé řády (dominikáni, františkáni)	22
4.2	Obžaloba	24
4.3	Vyšetřování a výslech	25
4.3.1	Inkvizitorské příručky	30
4.4	Rozsudek a trest	32
4.5	Inkvizitoři Konrad von Marburg, Robert le Bougre, a další inkvizitoři	35
4.6	Případ tajné katarky madame Boursierové	41
5	Zneužití inkvizice	42
5.1	Templáři	42
5.1.1	Řád templářů	42
5.1.2	Proces s templáři	44
5.1.3	Poslední velmistr řádu Jacquese de Molay	49

5.2	Čarodějnictví.....	51
6	Závěr.....	56
7	Seznam použité literatury	58
8	Resume	60

1 Úvod

V současné době si pravděpodobně většina společnosti spojuje termín a působení inkvizice především s hony na čarodějnice a jejich procesy, v období jejich největšího rozkvětu, který nastal na území Evropy až v průběhu 16. a 17. století, především pak s inkvizicí španělskou. Kořeny samotné inkvizice jsou však mnohem starší.

V první řadě je třeba si uvědomit, že inkvizice vznikla především jako církevní nástroj pro boj pro potlačování hereze a kacířství, který mohl být zneužit světskou mocí pro vlastní prospěch. Cílem první části této práce je nejprve ukázat především vznik papežské inkvizice, která vznikla jako onen nástroj pro potlačování hereze v průběhu 13. století. Druhá část práce se zaměřuje na zneužití tohoto nástroje světskou mocí.

Tematicky je práce rozdělena na dvě části a čtyři samostatné kapitoly, z nichž uvedení do problematiky hereze a kacířství se věnuje kapitola první. Tato kapitola představuje, jak je vůbec hereze vnímána ve středověké společnosti ve vztahu ke křesťanství, jež se stalo oficiálním náboženstvím, jaké jsou její projevy a jak se kacířství rozvíjelo. Oblastí, kde se kacířství projevovalo nejvíce, byla jihofrancouzská oblast Languedoc, kde se objevovalo několik kacířských hnutí. Mezi nejvýznamnější lze zařadit katarské a valdenské hnutí. Tato dvě jsou blíže představena v podkapitole, včetně jejich projevů kacířství a způsoby jakými se ve svých myšlenkách odklonili od oficiální křesťanské věrouky.

Druhá kapitola se věnuje přímo papežské inkvizici, přesněji jejímu vzniku a událostem, které k tomu vedli. Před oficiálním vznikem papežské inkvizice byl prvním, kdo podnikl určitá opatření proti kacířům, tehdejší papež Alexandr III. v rámci III. lateránského koncilu. Následně jsou zmíněné události, spojené s vraždou papežského legáta vyslaného na území Languedocu, které vedly k vyhlášení křížové výpravy do této oblasti, jíž je věnována samostatná podkapitola. V té je uvedeno několik příkladů, jak tato výprava probíhala, z nichž za nejvýznamnější lze považovat dobytí pevnosti Béziers.

V kapitole jsou mimo jiné uvedené i vztahy světské a církevní moci, dále události IV. lateránského koncilu, na kterém došlo k ujasnění zákonodárství v rámci boje s kacířstvím, jsou rovněž uvedeny hlavní cíle středověké církve ohledně vymýcení kacířství a další události, které vedly papeže Řehoře IX. k oficiálnímu založení instituce papežské inkvizice. Důležité je zmínit, že se však nejedná o instituci, jak ji chápeme dnes, s vedoucím člověkem v čele, ale o rozsáhlou síť inkvizičních tribunálů rozšířenou po celém evropském kontinentě.

Samotnému způsobu, jakým středověká inkvizice fungovala, se zabývá kapitola následující, která obsahuje několik speciálně zaměřených podkapitol. Jako první jsou blíže představeni ti, kteří zastávali funkci inkvizitora neboli soudce. Ti byli nejčastěji vybíráni z řádů dominikánů a františkánů, neboť ti se ukázali pro tuto funkci jako nejvhodnější. Následující část je věnovaná samostatné obžalobě podezřelých kacířů, kteří mohli být obviněni pouze na základě domnělého udání. Kapitola pokračuje popisem samostatného vyšetřování a vedení výslechu s podezřelým kacířem, na kterého mohlo být v rámci výslechu od roku 1252 použito i násilí, kdy jeho využívání, v rámci výslechu proti obžalovanému, schválil papež Inocenc IV. Další část této kapitoly uvádí, jak probíhalo vynesení rozsudku s odsouzenými a jaké jim mohly být uloženy tresty, z nichž nejčastějším bylo doživotní uvěznění. Poslední kapitola je věnována několika konkrétním inkvizitorům, především pak Konradu von Marburg a Robertu le Bougre a jako způsob, jak mohlo být s katary zacházeno, je uvedené na příkladu tajné katarčky madame Boursierové.

Další, a rovněž poslední kapitola, je již věnována druhé části práce, týkající se zneužívání inkvizice. Nejvíce je tato část věnována procesům s templáři. Nejprve je představen samotný vznik tohoto vojenského řádu a jeho činnosti. Poté práce přechází k procesům, ve kterých jsou členové řádu obviněni především z kacířství, sodomie a rouhání. Neobvyklým byl tento proces především proto, že tento jej započal francouzský král a nikoliv církev. V kapitole je popsán průběh procesu od počátečního zatýkání, které bylo předem připravené, díky špehům nasazeným v řadách templářů. Dále pokračuje uvedením, že čeho byli templáři obviněni a jaké byli důsledky, mezi něž lze zařadit zrušení templářského řádu papežem v roce 1312.

Následně se zaměří na konkrétní osobnost, kterou je poslední velmistru řádu Jacquese de Molay.

Jak je uvedeno v prvních řádcích úvodu, většina lidí si spojuje inkvizici především s procesy s čarodějnicemi a hony na čarodějnice. Proto je poslední část věnována událostem, které zapříčinily značné rozšíření boje proti čarodějnictví v průběhu 16. a 17. století. Konkrétně se jedná o události ohledně procesu ve městě Arras.

2 Problematika hereze

Samotné slovo „*heresis*“ mělo v raně křesťanské řečtině tři významy. Za prvé se takto označoval „způsob myšlení“ použitelný na samotnou křesťanskou víru bez urážlivého významu. Dále se tímto pojmem označovala myšlenková soustava či „škola“, odlišující se od určitého společenství. Jako třetí možnost se začal termín *heresis* používat pro označení „chybného učení“, které si činilo nárok, aby bylo pravou křesťanskou vírou.¹

Během prvních stolín, kdy se církev snažila oddělit vlastní pravověrné učení od jiných teologických názorů a definovat základy své víry, měla hereze velký význam. Znalost jednotlivých heretických hnutí a argumenty k jejich odsouzení, byly součástí výchovy vzdělaného křesťana. Potom, co se křesťanství stalo oficiálním jednotným náboženstvím římské říše, začalo být křesťanství vůči herezi předpojaté. Stalo se tak z důvodu, že v rámci Konstantinovy konverze získalo křesťanství moc, kterou křesťané využívali především k nucenému sjednocení víry. Mohli tak trestat heretiky například vyhnanstvím, poznamenáním těla vypáleným znamením, konfiskací majetku, případně smrtí a to vše v souladu s tehdejší zákonem. Ve středověku je pak hereze jeho nedílnou součástí, související s nárůstem papežské moci, rozvojem kanonického práva, zakládáním nových řádů, byla rovněž důvodem několika křížových výprav a napomohla formování západní církve.²

Ve středověku bylo kacířství podáváno programově jako hrozba a přirovnáváno ke smrtelným nemocem, jako například mor, malomocenství, případně k jedu. V jádru všech heretických hnutí se jednalo o odmítání určitého článku tehdejší křesťanské víry a v očích polemiků, bylo kacířství souhrnem abnormalit a odchylek od pravé víry.³

Ve středověku byl heretik ovlivněn nejenom tím, že je pronásledován církví a státem, ale také existencí systému, který vznikl za účelem vyhledat a vyšetřit ty, kdo nesouhlasí s křesťanským myšlením. V rámci toho žili heretici život, ve kterém

¹ EVANS, G. R., *Stručné dějiny kacířství*, s. 62.

² LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 21-23.

³ ZBÍRAL, David. *Největší hereze*, s. 99.

pokud by se nezřekli svých „bludů“, budou v posmrtném životě zatraceni. Člověk, který se odmítal své víry vzdát, pak nejen, že odmítal církevní autoritu, ale také svým smýšlením ukazoval, že se nebojí zatracení, ani toho, jak o něm rozhodne církev v jeho v posmrtném životě. Důvodem, proč se heretici snažili odklonit od oficiální doktríny křesťanského myšlení, bylo hledání spásy. Zastávali názor, že církev již nemá prostředky k tomu, aby jí docílila. Usuzovali, že dokážou lépe číst a vnímat Písmo a také že jejich poučení nebo podíl na účinné svátosti má vyšší hodnotu, než například rozhodnutí kněží či biskupů.⁴

V průběhu 11. a 12. století došlo ke změně charakteru hereze. Zatímco v 11. století hledali heretici únik ze světa v sebeodříkání spojeném se souborem výstředních názorů, ve 12. století se objevuje nový „druh“ heretiků. Ti představují skupinu spíše agresivních reformátorů, trvajících na změnách v církvi a zároveň se snažili katolicismus přizpůsobit jejich vlastním ideám. Heretici z 11. století své názory šířili v tichosti za pomoci osobního setkání. Jako příklad je možné uvést Orléans, kde heretici působili nejprve tajně a až postupem času se zde hereze v tichosti rozrůstala, dokud nepřitáhla pozornost úřadů. Ve 12. století zvolili heretici jiný způsob a své názory šířili především pomocí otevřených a útočných kázání, která měla vybídnout posluchače k dalším akcím. Mnohdy se stávalo, že byly strhávány a páleny kříže, případně mohlo město povstat proti své vrchnosti. Heretici a jejich následovníci požadovali, aby je církev vyslechla a následovala je. Rovněž se objevuje nový zájem o sociální důsledky evangelií nebo touha po změnách ve vztahu, jenž panoval mezi společnostmi a církví.⁵

V průběhu 12. století pak došlo na území západní Evropy ke značnému rozšíření heretických hnutí, jež bylo jakýmsi výsledkem změny náboženské středověké evropské kultury. Jednalo se například o větší rozvoj gramotnosti mezi veřejností, díky čemuž náboženská nauka pronikla i mezi laiky. Ti díky tomu hledali způsob, jak by se mohli zapojit do duchovního života, čímž se někteří dostali do sporu s církví,

⁴ LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 24.

⁵ Tamtéž, s. 63.

jejíž hierarchizace byla upevněna z období, kdy největší část věřících tvořili negramotní rolníci, zaujatí především otázkou rituálu.⁶

Rozmach kacířství rovněž souvisel také se změnou v samotné hierarchizaci církve. Díky tomu, že představitelé církve, jako biskupové a opati, zároveň disponovali nemalou politickou mocí, snášeli špatně jakoukoliv náboženskou kritiku adresovanou na strukturu laické společnosti. Přesto, že se církev stále snažila upřesnit definici nejen vlastní organizace, ale také své víry, byla v průběhu 12. a 13. století značně vyspělejší a sebevědomější, než v uplynulých staletích. Rovněž již měla církev více prostředků, aby dokázala rozpoznat odlišné způsoby jednání a víry, které byly v souladu s jejími normami. Tato jednání pak označovala takovou víru a jednání za nepravověrné a je zapotřebí je trestat.⁷

Mezi oblastmi, kde se kacířství objevovalo, lze zařadit bohatou a prosperující oblast jižní Francie v okolí měst Toulouse, Carcassonne a Narbonne, nazývanou jako *Languedoc*. V této oblasti žilo na počátku 13. století několik knížecích i nižších rodů, kde mezi těmi významnějšími byli například hrabata z Toulous a Foix nebo vikomti z Carcassonne. V této oblasti byla značná síť měst, neboť již předchozím stoletím zde došlo k rozvoji obchodního ruchu a mnohá města díky tomu získala významnou politickou autonomii. Za nejúspěšnější a také nejmocnější, ne však jediné, lze označit Toulouse, které na počátku 13. století rozšířilo svůj vliv mimo vlastní hradby, čímž donutili šlechtice ke snížení, případně celkové zrušení mýta.⁸

Tato oblast jižní Francie byla tedy místem, které značně vnímalo kacířské směry, objevující se v Evropě v průběhu 12. a 13. století. James Given uvádí, že dle historiků je pro tuto vnímavost kacířství v languedocké oblasti možné několik vysvětlení. Jedním z nich je například kosmopolitní kultura této oblasti v poměru k ostatním částem středověké Evropy, díky čemuž byli obyvatelé Languedocu o něco tolerantnější k různorodosti náboženství a jeho forem. Jiní naopak jako důvod uvádějí politickou nesourodost a existující válečné konflikty v této oblasti, které zapříčinily rozkol spolupráce mezi církevními a světskými úřady v rámci boje proti

⁶ GIVEN, J. B. *Inkvizice a středověká společnost*, s. 20.

⁷ Tamtéž, s. 20.

⁸ Tamtéž, s. 20-25.

kacířství. Existuje několik dalších variant, ale veškeré se shodují v tom, že se kacířství v oblasti Languedoc na počátku 13. století pevně uchytilo.⁹

Ve většině míst a případů v potlačení hereze měla následně katolická církev podporu nejen vrchní společnosti, ale také prosté veřejnosti. Jako příklad je možné uvést křížovou výpravu proti albigenským v jižní Francii, konkrétně ve zmíněné oblasti Languedoc, do níž dobrovolníci přicházeli opakovaně. Motivací jim mohlo být například získání nové půdy, ale hlavním cílem většiny bylo náboženské přesvědčení, v němž byli církvi k dispozici po celou dobu, která byla zapotřebí k dosažení daných cílů, a až následně se odebrali zpět do svých domovů. Nejenom hereze, ale také reakce na ni a boje proti ní, byly jednou z hlavních součástí středověkých dějin.¹⁰

2.1 Kataři a Valdenci

Mezi hlavní náboženské proudy, které se odchýlily od oficiální křesťanské věrouky, se řadí katarské a valdenské hnutí.

Katarství představovalo dualistické náboženství, podobné vírám z východu. Podle katarů je svět zlem stvořeným satanem, padlým andělem, kterého ztotožňují s Bohem uváděným ve Starém zákoně. Dle jejich myšlení je zároveň lidské tělo satanovým výtvořem. Podle křesťanů byly tyto myšlenky považovány za rouhání. Lidské bytosti údajně prošly několika znovuzrozeními, než se proměnily v čistého ducha, představujícího přítomnost boží lásky, jak ji popisuje Ježíš v Novém zákoně. Římskou církev považovali nemorální a zkorumpovanou na politické i duchovní stránce.¹¹

Svá kázání velice brzy začali kataři provádět v románském jazyce, do něhož vkládali románské citace z Písma. Pro tyto účely byli nuceni vytvořit vlastní románskou verzi bible. Ta se nijak zvlášť nelišila od křesťanské a stejně tak se jako křesťanská bible se katarská vztahovala pouze k autoritě Písma. Tyto dvě bible se od sebe lišily pouze

⁹ GIVEN, J. B. *Inkvizice a středověká společnost*, s. 24.

¹⁰ LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 26.

¹¹ LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 89., RALPH LEWIS, B. *Temná historie papežů*, s. 39.

v jediném bodě. Katarská bible uznává především Nový zákon a Starý zákon téměř zavrhuje. Kataři se zaměřovali především na novozákonní evangelia, o kterých se domnívají, že mají nahradit Starý zákon. Mezi zavržené části Starého zákona patří například Geneze, Kroniky a většina proroků, určitý význam přikládali knize Exodus, u níž předpokládali, že popisuje exil božských duší v cizí zemi. Rovněž při svých výkladech využívali poetické knihy, Žalmy, knihy Přísloví a Kazatel, apod.¹²

Zastánci katarství chtěli především ve světě šířit poselství evangelia a přenášet moc odpustit hříchy, kterou obdařil Kristus svou církev, aby tak zachránili lidské duše a urychlili příchod Božího království. Rovněž byli přesvědčení, že oni tvoří opravdovou křesťanskou církev, která může mezi lidmi šířit spásu. Svůj úkol chápali kataři jako pokračování úkolu, kterým pověřil Kristus své apoštoly, tedy navrácení Božího království. Podle jejich učení každá duše, která zemřela jako „Dobrá křesťanka“, jak se také jinak kataři označovali, byla osvobozena od zla, nadále se nepřevtělovala a navrátila se do Božího království. Konec našeho světa a času tedy nastane, jakmile se poslední duše stane „Dobrou křesťankou“ a odejde do Božího království.¹³

Křesťanská církev ve středověku rozhodně považovala katary za kacíře, jejichž vina je větší a závažnější, než vina nevěřících. Nevěřící pohané, židé a další, totiž o křesťanském kázání nic nevěděli, neboť jej pravděpodobně nikdy neslyšeli. Oproti tomu kacíři se vědomě od oficiální křesťanské věrouky odklonili. Inkvizice se sice zabývala rovněž židy i pohany, ovšem pouze v případě, že již jednou přistoupili na křesťanskou víru, ale následně jí opět opustili a navrátili se k předchozímu přesvědčení. V takovém případě byli označováni za odpadlé křesťany a ztotožňováni s kacíři.¹⁴

Hereze katarů souvisí s herezemi, které pocházejí z prvních století, neboť v jádru naráží na Kristovu podstatu. Takové kacírství je pro církev nejnebezpečnější, protože nabízí cestu křesťanské spásy, jež nezná svatou oběť oltáře, eucharistii či základní kámen latinské a řecké pravověrnosti. Brenonová uvádí, že podle katarů byl Kristus

¹² BRENONOVÁ, A. *Kataři. Život a smrt jedné křesťanské církve*, s. 49-50.

¹³ Tamtéž, s. 67-68.

¹⁴ Tamtéž, s. 77.

spasitelem a nositelem dobré zprávy, buditelem duší a vdechovatelem Ducha svatého. Nepotřebovali tedy, aby byl skutečně hmatatelné tělo, ale nejvyšší hodnotu mělo především jeho Slovo a duchovní výzva. Na základě toho nepřikládali Kristovu tělu a krvi žádný svatý význam.¹⁵

Samotné katarství ve středověku usilovalo o vlastní zorganizování a utvoření křesťanské církve, nezávislé a odlišné od tehdejší římské a řecké ortodoxní církve. Podle Anne Brenonová je možné katarství definovat jako komplexní systém, s vlastními tradicemi výkladu kanonického textu, liturgiemi, obřady a svátostmi, teologií, projevy života apod. Také uvádí, že podle objeveného textu, pocházejícího přibližně z 11. století, jsou kataři označováni za přívržence ďábla, žijí apoštolský život, nejí maso a žijí v chudobě. Na základě tohoto popisu pak na katary nahlíželi inkvizitoři v průběhu 12. století. Ve 13. století již lze katarství považovat za nejsilnější heretické hnutí, neboť více než jiné skupiny, vyvolávalo nepřátelství a dalo tak podnět pro rozvoj inkvizice.¹⁶

Mezi zastánce dualistického myšlení lze zařadit také další údajné kacíře, jako například manichejce. Ti zastávali názor, že existují dva bohové, jeden je laskavý a druhý zlovolný. Laskavý bůh je tvůrcem pouze ducha a zlovolný všeho, co je možné vidět lidským zrakem. Podle manichejců je oním zlovolným bohem Jan Křtitel, kterého nazývají jako nejhoršího z ďáblů. Toto tvrzení zakládají na Ježíšově prohlášení o Janu Křtiteli, že i ten nejmenší v království nebeském, je větší než on. Zároveň zastávají názor, že Ježíšovo zrození bylo duchovní, nikoliv tělesné a Ježíš tak nebyl stvořen z masa a kostí, nejedl a nepil. Rovněž nezemřel a tak nemohl být vzkříšen, neboť nebyl skutečným člověkem se skutečným tělem.¹⁷

Na území Languedocu mělo, kromě zmíněných katarů, značnou podporu svých příznivců valdenské hnutí. Valdenští se, oproti katarům, neprojevovali vůči katolické církvi tak nekompromisně. Tato skupina byla založena lyonským kupcem Valdéssem ve druhé polovině 12. století, když se rozhodl vzdát veškerého bohatství a vést svůj život v chudobě a věnovat se kázání. V prvních letech byl Valdés pravověrný, ale

¹⁵ BRENONOVÁ, A. *Kataři. Život a smrt jedné křesťanské církve*, s. 78.

¹⁶ LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 159., BRENONOVÁ, A. *Kataři. Život a smrt jedné křesťanské církve*, s. 10-11., 19.

¹⁷ EVANS, G. R., *Stručné dějiny kacířství*. s. 114.

potom, co získal řadu následovníků, se ocitl ve sporu s místní církevní autoritou. Tento spor byl založený na tom, že valdenští chtěli své učení kázat. V této době však bylo pro kazatelství potřebné svolení místního biskupa. Na základě tohoto sporu se Valdés se svými příznivci odvolal k tehdejšímu papeži Alexandru III., se kterým se následně setkal v průběhu III. lateránského koncilu, konaného v roce 1179. Od papeže dostal Valdés schválení pro jeho přísahu chudoby, ovšem pro možnost kázání jej odkázal, aby si svolení získal od oprávněného církevního úřadu.¹⁸

Díky špatným vztahům mezi Valdésem, jeho příznivci a místním biskupem svolení k vlastní kazatelské činnosti nezískali. Uchýlili se ke kázání v tajnosti, na základě čehož byli následně vyobcováni z církve a donuceni opustit město. O dva roky později je papež Lucius III. označuje za kacíře a teprve po svém nuceném opuštění církve začali valdenští rozvíjet své nepravověrné myšlení.¹⁹

Mezi valdenské patřili gramotní měšťané, včetně těch, co byli aspoň minimálně seznámeni s biblí nebo teologií. Od 11. a 12. století pak byli schopni působit pro okolí jako fungující společenská vrstva, i když nebyli duchovní a nebyli formálně vzděláni. Jejich víra byla z hlediska starých přesvědčení celkem ortodoxní, ovšem nesouhlasila s určitými body církevního učení. Především měli pochybnosti o tom, že je zapotřebí, aby lidé museli dodržovat veškeré svátosti a bohoslužby, pokud se chtěli dostat do nebe. Zajímalo je, jestli nestačí, aby se člověk odevzdal svou vírou Bohu.²⁰

Pro valdenské byla spíše než chudoba důležitá prostota, což se odráželo i na jejich kázáních. Ta se skládala z jednoduchých napomenutí, výzev k pokání a kritiky hříchu ať už individuálních nebo církevních. K tomu často využívali citace mnoha textů z Písma, které se naučili z paměti ve valdenských školách, kde trval povinný výcvik pět až šest let a byl zaměřený především na studium a zapamatování biblických textů. Teprve po dokončení tohoto studia mohl kazatel začít své misie a zároveň díky tomuto vzdělání, zřeknutí se majetku a manželství, mohl být zbytkem společnosti nazýván v určitém smyslu jako katolický kněz. Odlišovali se tím, že

¹⁸ GIVEN, J. B. *Inkvizice a středověká společnost*, s. 26.

¹⁹ Tamtéž, s. 26.

²⁰ EVANS, G. R., *Stručné dějiny kacířství*, s. 88.

valdenští zastávali názor, že právo kázat mohly mít i ženy a zároveň neexistoval rozdíl mezi těmi, jež byli na úrovni nějaké kněžské pozice, a těmi, kdo nadále zůstávali laiky.²¹

Valdenští rovněž odmítají ustanovení, že Písmo patří pouze církvi prověřeným kazatelům, kteří jej zprostředkovávali věřícím, neboť ti, co byli nezkušení, si jej mohli špatně vyložit. Valdenští byli toho názoru, že církevní autority a učenci originál neužitečně zatemňovali a i nadále zdůrazňovali, že je důležité chápání Písma a přímé naplňování Kristových příkazů ve vlastních životech.²²

Z valdenské teze, že za svůj osud je zodpovědný především sám jedinec, někteří kazatelé vyvozovali závěry o něco radikálnější a popírali katolickou víru ohledně účinnosti modliteb za mrtvé. Případně zacházeli ještě hlouběji a zavrhlí rovněž i očištec. V Languedocu byla rovněž skupina, která své zásady dovedla do bodu, že oni jako jediní praví Kristovi učedníci mohou křtít, kdežto katarí či katoličtí kněží ne.²³

V průběhu svého působení se valdenští rozšířili do oblasti jihozápadní Francie a na sever Itálie, kde žili katarí. To znamenalo pro církve starosti, neboť zde existovalo riziko, že se valdenští mohli nechat ovlivnit katarskými názory. Názory katarů i valdenských se v určitých bodech překrývaly, díky čemuž byli valdenští také postaveni na úroveň nežádoucích. Na konci 12. století valdenští proti katarům i přes zákaz aktivně kázali, ale i přesto uznávali, že mají v některých ohledech společné cíle. Jak katarí, tak valdenští, a rovněž jako i jiná kacířská hnutí, toužili po určité „dokonalosti“. Ta u valdenských znamenala žít dokonale podle Kristova vzoru.²⁴

Kromě katarů a valdenských existovalo ve středověku několik dalších skupin či škol kacířského myšlení. Bývalý katar Durandus například ve svém soupise ze 13. století zmiňuje o manichejcích, nikolaitech, passagiánech, speronech nebo runchayrolech.

²¹ LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 112.

²² Tamtéž, s. 113-114.

²³ Tamtéž, s. 111.

²⁴ EVANS, G. R., *Stručné dějiny kacířství*, s. 93.

Inkvizitor Benard Gui rozlišuje skupiny na manichejce, valdenské, pseudoapoštoly, bekyně, a konvertované židy, kteří se navrátili ke své původní víře.²⁵

²⁵ EVANS, G. R., *Stručné dějiny kacířství*, s. 77.

3 Vznik papežské inkvizice

Ve 12. století se kacířství stalo značným problémem, se kterým si musela církev poradit. Zásadní problém byl, že tehdejší kanonické právo žádným způsobem neříkalo, jak se má při potlačení kacířství postupovat v praxi. Zároveň neexistovaly žádné účinné možnosti pro vyhledávání kacířů, případně jejich následné stíhání a trestání, neboť církev přesně nevěděla, v co kacíři věří a jaké jsou jejich praktiky.²⁶

Jedním z prvních, kdo podnikl opatření proti kacířství, byl papež Alexandr III. v rámci III. lateránského koncilu. Kacíři již svá kázání neprováděli pouze v tajnosti, ale dostávala se již na povrch a do povědomí široké laické veřejnosti. Nad heretiky byla vyhlášena klatba, která se rovněž vztahovala na všechny, kteří kacířům nějakým způsobem pomáhali, případně je skrývali. Pokud by takový člověk mezitím zemřel, nebylo možné sloužit za něj zádušní mši a nesměl být pohřben na křesťanském hřbitově.²⁷

Kromě toho došlo na koncilu také k vyhlášení křížové výpravy proti skupinám, které pustošily kostely i kláštery a nehleděly ani na věkový rozdíl či pohlaví při svých nájezdech. Členy těchto skupin nechala církev exkomunikovat, případně jejich poddaní byli zbaveni svého závazku. Zároveň byli katoličtí vládci vyzváni ke konfiskaci majetku a původci byli zajati. Ti, kteří se bojů účastnili na straně církve, dostali na oplátku odpustky společně s privilegii, která náležela tehdejším křížáckým vojákům.²⁸

Jak moc účinné tyto prostředky budou, záviselo především na vzájemných vztazích mezi církví a císařstvím, které nebyly v té době zrovna přátelské především s tehdejším císařem Friedrichem I. Barbarossou. Ten podporoval ty, kteří se postavili proti papeži a zároveň museli němečtí biskupové přísahat, že Alexandra III. jako papeže neuznají. Církev tak čelila možnosti pokračujícího rozkolu v jejím uspořádání. Změna nastala až v roce 1177, po nucených vyjednáváních mezi papežem Alexandrem III. a císařem Friedrichem I. Barbarossou, kdy jej uznal za

²⁶ GIVEN, J B. *Inkvizice a středověká společnost*, s. 28-29.

²⁷ Tamtéž, s. 52.

²⁸ RYŠ, G. *Inkvizice*, s. 53.

právoplatného papeže. Rozkol v církvi tak ustal, ale ke zlepšení vztahů mezi papežstvím a císařstvím došlo až po Alexandrově smrti. Došlo k tomu v roce 1184, kdy se Alexandrův nástupce Lucius III. setkal s Friedrichem ve Veroně, jehož výsledkem byl dekret určující boj proti kacířství.²⁹

V rámci tohoto dekretu bylo definováno právo, které mělo být účinné pro boj s kacířstvím a došlo k rozdělení funkcí. Vést výslech a dokázat vinu měla na starost duchovní moc. Jejimi zastánci byli především biskupové, kteří museli několikrát do roka provést kontrolu v těch svých farnostech, kde se objevilo podezření z výskytu kacířů či se zde ukrývali. Vyšetřování bylo sestavené na základě výpovědi svědků, od kterých se očekávalo, že budou předávat veškeré informace o možných kacířích. Ti byli následně předáni světskému soudu, který měl rozhodnout o náležitém a vhodném trestu, který by byl v souladu s místními zákony a zvyklostmi. V případě, že by se místní vládce odmítl podílet na potlačování kacířství a boje s ním, mohl být na základě dekretu exkomunikován, nad jeho panstvím hrozila klatba a poddaní by byli zbaveni své přísahy poslušnosti.³⁰

Na tento koncept následně navázal na přelomu 12. a 13. století nový papež Inocenc III., který byl prvním papežem, který boj proti kacířství považoval za důležitou činnost svého působení. Pro dosažení svých cílů stanovil dva principy pro budoucí jednání. Za prvé nabízel návrat do církve těm, kdo zbloudili od pravé víry a zároveň také „zlegalizoval“ hnutí kazatelů žijících v chudobě.³¹

Jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, jednou z problematických oblastí byl Languedoc, nacházející se na jihu Francie. Právě zde se papež Inocenc III. rozhodl započít razantní řešení boje s kacířstvím pomocí dvou způsobů. Jedním z nich byla podpora náboženské obnovy skrze kázání, ve které určil svým legátům v jihofrancouzské oblasti postupovat tak, aby jejich jednoduchý přístup byl jasný všem. Druhým způsobem byla snaha donutit místní biskupy, aby se na potlačení hereze podíleli, i přes své počáteční zdráhání.³²

²⁹ RYŠ, G. *Inkvizice*, s. 53-54.

³⁰ Tamtéž, s. 54-55.

³¹ LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 139.

³² Tamtéž, s. 145

3.1 Křížová výprava proti albigenským

V roce 1207 byl do jižní Francie vyslán papežský legát Pierre de Castelnau. Ten v Languedocu nařídil šlechtě pronásledovat aktivně nejen katary, ale rovněž veškeré další heretiky, kteří by se na tomto území objevili nebo které by našla. Již od svého příjezdu se však setkával s odporem, neboť toulouský hrabě Raymond VI. byl v úzkém vztahu s místními katary a odmítl s papežským legátem spolupracovat. Raymond měl zároveň několik známých i přátel, kteří byli součástí šlechty a zároveň zastánci katarského dualistického učení, takže nehodlal skrývat své sympatie k těmto lidem. Pierre de Castelnau toulouského hraběte exkomunikoval a vyhlásil nad ním interdik, ihned po tom, co se dozvěděl o Raymondových sympatiích s katary.³³

Raymond v přetvářce papežskému legátovi ustoupil a souhlasil, že začne s pronásledováním kacířů. Tím ze sebe sňal uvalenou klatbu a dostal zpět práva křesťana, ale i nadále s katary sympatizoval. Po několika týdnech již vyšlo najevo, že toulouský hrabě ustoupil pouze „na oko“ obvinil jej de Castelnau z vydržování kacířů, zabírání církevního majetku, urážky biskupů a opatů, podpory katarů a hraběte opět exkomunikoval. Pro vyřešení nastolené bezvýchodné situace se Raymond uchýlil k hrozbám a urážkám. V lednu následujícího roku 1208 odjel Pierre de Castelnau společně se svým doprovodem do Říma. Cestou byl papežský legát zavražděn a nejvyšší podezření spadalo na Raymonda VI. Po tomto incidentu se rozhodl papež pro vyhlášení křížové výpravy na jih Francie. Pro tuto křížovou výpravu poskytl papež i zákonnou podporu na základě buly vydané 1199, ve které je hereze spojená s trestem konfiskace majetku.³⁴

Tato křížová výprava bývá označována jako albigenská křížová výprava, dle francouzského města Albi, které bylo baštou katarského hnutí na území Languedocu. Toulouský hrabě v tomto incidentu spatřoval možnost, jak by mohl přesvědčit papeže, že stojí na straně katolíků. Rozhodně oznámil, že jeho záměrem je pronásledovat kacíře a potrestat každého, kdo katarům nějakým způsobem pomáhají a podporují přímo je nebo jejich kněží. Raymond byl však především politik, který

³³ RALPH LEWIS, B. *Temná historie papežů*, s. 41.

³⁴ LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 145-146., RALPH LEWIS, B. *Temná historie papežů*, s. 42., GIVEN, J. B. *Inkvizice a středověká společnost*, s. 27.

chtěl dát najevo, že má společný cíl jako dalších deset tisíc rytířů shromažďující se u Lyonu ve východní Francii. Zde každý dával na odiv vlastní oddíl pěších, lučištníků, pážat a dalších. Jako velitele určil papež Arnauda Amalrika, cisterciáckého opata z Citeaux, který byl rovněž známým zavražděného Pierra de Castelnau. Díky své bezohledné a mstivé povaze, byl tento muž vhodným velitelem pro vojsko, které Inocenc III. pověřil vyhlazením katarů jednou pro vždy. S tímto úkolem měla Almarikovi rovněž pomoci jeho odhodlanost a krutost, s jakou to toužil katory zničit a které mu rovněž umožňovaly vykonávat značně brutální kroky.³⁵

Za tím, proč byl Almarik ochotný uchýlit se i k extrémním krokům a opatřením, může být uváděn fakt, že se toužil pomstít za ponižující zacházení, kterého se mu dostalo po příchodu do Languedocu, a kde se, podobně jako svatý Dominik a svatý Bernard z Clairvoux, snažil přesvědčit katory, aby se vzdali své víry a navrátili se zpět k pravému křesťanství. Jelikož kataři a jejich kněží vedli skromný a asketický způsob života, tak bylo samozřejmé, že opovrhovali přepychem a nestřídmostí. Život Almarika se podobal ostatním duchovním, žijícím ve 13. století a jeho životní styl byl velice okázalý a hedonistický. Rovněž se dopustil chyby, když před katory předstoupil tak, že všichni na první pohled viděli, jaký životní styl vedl. Když v roce 1756 sepsal Voltair *Popis křížové výpravy proti lidu Languedocu*, uvádí, že opat z Citeaux předstoupil před katory s průvodem knížete.³⁶

Podle Jiřího Chalupy byla tato křížová výprava brutální expedicí, při které docházelo k drancování a vypalování měst, vraždění dětí, znásilňování žen i rozčtvrcení mužů což mělo působit jako varování pro ostatní kacíře. Jedním z měst bylo Béziers, jedno z prvních významnějších kacířských měst. V tomto městě uvádí Chalupa počet obětí, dle středověkých kronikářů, až na 60 000 včetně těch, co se ukryli do místní katedrály, kterou vojáci zapálili. Uvnitř se kromě kacířů nacházeli i katolíci, na což reagoval papežský legát Arnaud Amalrik tím, že na tom nezáleží, neboť sám Bůh po smrti rozezná, kdo je kdo.³⁷

³⁵ RALPH LEWIS, B. *Temná historie papežů*, s. 43.

³⁶ Tamtéž, s. 45.

³⁷ CHALUPA, J. *Inkvizice. Stručné dějiny hanebnosti*, s. 26-27.

Podle Brendy Ralph Lewisové, jak uvádí v knize *Temná historie papežů*, byla událost v Béziers organizovaný, a nikoliv spontánní, masakr. Dobytí tohoto města bylo dle ní naplánováno ještě před započatím křížové výpravy. Tehdy se do Říma dostavil Arnaud Amalrik společně s dvanácti kardinály, aby s papežem projednali, jak danou křížovou výpravu vést. Zformulovali pro tuto akci strategii odpovídající první křížové výpravě ve Svaté zemi, která se udála před více než stoletím. Po tom co se rozšířili zprávy o tom, co se v Béziers událo, nejen v Languedocu, ale i dalších částech jižní Francie, obávali se šlechtici a majetní obyvatelé, že by se mohli stát dalším cílem této výpravy. Přemýšleli tedy komu slíbit věrnost a postupně přicházeli do křížáckého tábora a slíbili papežskému legátovi a vůdci křížáckého vojska svou podporu.³⁸

Po dobytí Béziers na nějaký čas ustal odpor kacířů. Brzy se vzdalo další město, Carcassone, při jehož obraně projevíli občané značnou odvahu, ale Amalrik měl početnější vojsko, byl lépe vyzbrojen a zároveň měl k dispozici silné obléhačské stroje. Když bylo Carcassone dobyto a další města ho brzy následovala a ve všech městech docházelo k odsouzení k upálení nejenom katarů, ale i jiných. Například ve městě Lavour bylo v jediném dni upáleno téměř čtyři sta osob. Na hradě Cabaret byla jeho majitelka shozena do díry a zaživa zasypána kamením.³⁹

Této výpravě se rovněž účastnilo mnoho šlechticů ze severní Francie, kteří toužili po Raymondových panstvích. Po Arnaudovi stál v čele křížáků severofrancouzský baron, Simone de Monfort, který si se svými následovníky zpočátku vedl dobře, ovšem nepodařilo se jim donutit k poslušnosti celou oblast Languedocu. Když roku 1218 Simone de Monfort zemřel při obléhání Toulouse, kde byl zabit kamenem vystřeleným obránci města, dokázal Raymond VII., syn Raymonda VI. opět získat zpět značnou část oblasti.⁴⁰

Tato křížová výprava proti albigenským, jak bývá rovněž označována, byla ukončena téměř po 20 letech bojů, porážkou Raymonda VII. Odhaduje se, že v průběhu války došlo k zavraždění přibližně milionu obyvatel. Po ukončení války byla sepsána

³⁸ RALPH LEWIS, B. *Temná historie papežů*, s. 49.

³⁹ INNES, B. *Dějiny mučení*, s. 37., RALPH LEWIS, B. *Temná historie papežů*, s. 52.

⁴⁰ GIVEN, J. B. *Inkvizice a středověká společnost*, s. 27-28., LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 146., INNES, B. *Dějiny mučení*, s. 37.

pařížská smlouva, podle které Raymond postoupil své hrady a území, zahrnující i Languedoc, tehdejšímu francouzskému králi Ludvíku IV. Po tomto odevzdání mu zůstala pouze omezená oblast s jediným významnějším místem, městem Toulouse. V den podpisu uvedené pařížské smlouvy, dne 12. dubna 1229, zažil Raymond VII. stejné veřejné ponížení jako jeho otec při počátku této křížové výpravy. Byl nucen provést veřejné pokání, přičemž byl následně také zbičován březovými větvíčkami u pařížské katedrály Notre-Dame. Po tomto činu byl toulouský hrabě uvězněn.⁴¹

3.2 Další vývoj vzniku inkvizice

V roce 1215 nechal Inocenc III. svolat IV. lateránský koncil, na kterém mělo, mimo jiné, dojít k ujasnění zákonodárství pro boj s kacířstvím.⁴² Toto ustanovení je patrné především ve 3. článku nazvaném *De hereticis*: „*Exkomunikujeme a uvalujeme klatbu na každou herezi, jež povstává proti té svaté, pravověrné katolické víře, ... Zavrhneme všechny heretiky, nezávisle na jménu, pod nímž vystupují, ... Ti, kterým bude dokázána vina, mají být předáni světským vládcům nebo jejich úředníkům, aby jim byl vyměřen náležitý trest... Statky odsouzených mají být zkonfiskovány... Ti, u nichž existuje pouze podezření na herezi, musí být rovněž zasaženi mečem vyobcování a opuštění všemi, dokud neprokáží svou nevinu a neočistí dostatečným způsobem svoji osobu a všechny okolnosti... Katolíci, kteří přijali kříž a zavázali se vykořenit kacířství, mají být obdařeni týmiž odpustky a posílení stejnými výsadami, které se udělují těm, kteří se vydávají do Svaté země... Kromě toho stanovujeme, že vyobcování podléhají rovněž věřící, kteří přijímají, ochraňují a podporují kacíře...*“⁴³

Zároveň v tomto článku bylo například uvedeno, že každý člen církve se musí snažit očistit své území od kacířství a jeho příznivců. K tomuto činu museli složit přísahu, za jejíž nedodržení jim hrozilo vyobcování z církve. Pokud by takový člověk do roka

⁴¹ RALPH LEWIS, B. *Temná historie papežů*, s. 60.

⁴² LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 147.

⁴³ RYŠ, G. *Inkvizice*, s. 55-56.

odmítl satisfakci, již mu nikdy nebylo dovoleno zastávat funkci veřejného úřadu a zároveň byl zbaven práva dosazovat do úřadu jiné.⁴⁴

Na smýšlení a činy svého předchůdce navázal papež Honorius III., který pokračoval v sestavování práva proti herezi. Zajistil, aby se nutnost dodržovat boj proti herezi a potlačování kacířství, staly součástí světského práva. Císař Friedrich II. tedy zajistil, aby se tyto zákony staly složkou císařského zákonodárství a zároveň rozhodl, že nenapravitelní kacíři mohou být odsouzeni k trestu smrti upálením.⁴⁵

Hlavním cílem středové církve, v rámci vymýcení kacířství, tak bylo zajištění jakési instituce, která by byla pověřená vyhledáváním a stíháním kacířů a jejich příznivců a zároveň by rozhodovala o jejich trestu. Za pontifikátu Řehoře IX. došlo k rozhodnutí jmenovat speciální soudce pro pronásledování kacířů, neboť snaha místních biskupů nebyla příliš horlivá. Obrátil se tedy na nové žebravé řády vznikající na začátku 13. století, jimiž byli františkáni a dominikáni, které obdařil plnou mocí pro boj s heretiky. Na počátku 30. let 13. století učinil Řehoř IX. dominikánského převora v Řezně soudcem a zároveň mu dal za úkol vyhledat osoby, které by mohly mít s kacířstvím něco společného. O několik let později zajistil, aby stejnou pravomoc dostali papežští legáti na území Languedocu, čímž se stali prvními papežskými inkvizitory a dali vzniknout papežské inkvizici.⁴⁶

Na počátku 14. století se pak očekávala spolupráce jak inkvizitorů, tak biskupů v boji proti kacířům. Ve většině případů byli biskupové spokojeni s tím, že hlavní část práce připadla papežským inkvizitorům, kteří zakládali jejich v oblastech inkviziční tribunály. I přesto se však od biskupů očekávala iniciativa pro jejich vlastní působení inkvizice. V oblasti jižní Francie, kde se inkvizitoři zabývali v první řadě katary a valdenskými, postupně rozšířili právo své působnosti i jiné skupiny, mezi nimiž byli například ti, kdo byli označeni za přívržence čarodějnictví či židé.⁴⁷

⁴⁴ RYŠ, G. *Inkvizice*, s. 57.

⁴⁵ LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 148.

⁴⁶ GIVEN, J. B. *Inkvizice a středověká společnost*, s. 30-31. LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 148-149.

⁴⁷ GIVEN, J. B. *Inkvizice a středověká společnost*, s. 31.

Samotná středověká inkvizice nebyla nikdy organizací, jak chápeme v dnešním smyslu s vrchním „vůdcem“ v čele instituce. Jednalo se spíše o rozsáhlou síť inkvizičních tribunálů, která se v průběhu 13. a 14. století rozšířila po Evropě.⁴⁸

⁴⁸ GIVEN, J. B. *Inkvizice a středověká společnost*, s. 32.

4 Fungování inkvizice

V počátečním období středověku se zločiny trestaly na principu obžaloby (*accusatio*) odvozeném z římského práva. Tu mohla vznést pouze oběť, případně její příbuzní či šlechta. Soudy, včetně soudce, nebyly v tomto případě nijak zvlášť zapojeny. Očistit se mohli obžalovaní pomocí božího soudu, případně tím, že předvedli vlastní svědky vázané přísahou. Další možností byl eventuálně souboj s žalobcem, případně jeho přísedními svědky. V průběhu 12. století pak došlo ke změně, na základě které církevní soudci požadovali postupovat proti podezřelým „z úřední moci“ (*ex officio*). Tato změna ovlivnila světskou i církevní sféru, ovšem v církevní se ujala rychleji a efektivněji. Církevní soudy tak začaly utvářet postupy, v nichž mohly být při procesech aktivnějším článkem a začal se utvářet ohlašovací způsob (*denunciatio*), na základě kterého mohla jedna osoba obvinít druhou bez ohledu na to, aby převzala odpovědnost, jaká byla u předchozího postupu. Na konci 12. století pak došlo k zavedení postupu *inquisitio*, tedy pátrání. Díky tomu, že se tento systém rychle ujal, mohl být rovněž brzy zneužíván k obvinění na základě falešných informací, čehož se dalo snadno využít pro vlastní pomstu.⁴⁹

4.1 Soudcové-inkvizitoři

Jako nejlepší volba se pro funkci inkvizitorů zdály být řády dominikánů a později i františkánů, kteří byli podřízeni papežskému úřadu, ale neměli nic společného se společností v místech, kam byli poslání. Rovněž to byli vážení kazatelé a zpovědníci. Když papež hledal ty, kdo by se pro tuto funkci nejvíce hodili, bylo zapotřebí najít někoho, kdo by dokázal zastávat v rámci jedné osoby jak funkci soudce, tak aby zároveň pečoval o svěřený lid. V konečném důsledku dostali inkvizitoři prakticky neomezenou moc nad podezřelým, neboť při zastávání funkcí soudce, žalobce i vyšetřovatele v jedné osobě, došlo k potlačení a omezení kanonického práva pro zachování řádného procesu i nestrannosti soudce.⁵⁰

⁴⁹ GIVEN, J. B. *Inkvizice a středověká společnost*, s. 40-41.

⁵⁰ RYŠ, G. *Inkvizice*, s. 65., LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 150.

4.1.1 Žebravé řády (dominikáni, františkáni)

Řád dominikánů, jinak označován jako řád otců kazatelů, byl oficiálně založen roku 1216 Dominikem. Ten společně s kastilským biskupem Diegem z Osmy přišli s myšlenkou kázat v chudobě v souladu s evangeliem, tím by se mohla církev vyrovnat svým nepřátelům v podobě katarů. Při svém působení se přesunul do Toulouse, kde následně v letech 1216-1217 získal pro svůj kazatelský řád, založený na řeholi svatého Augustina, mnoho uznání. Dominikáni měli velký vliv na celou náboženskou obec, neboť stanovili nová pravidla pro kázání a rovněž působili i na univerzitách. Objevovaly se zároveň i snahy o potlačení řádu ze strany konzervativců, ale díky přímé podpoře papeže a organizačním dovednostem Dominika i jeho následovníků, se podařilo řádu těmto snahám odolat.⁵¹

Řád dominikánů se od počátku zabýval kazatelskou činností, s níž byla spojována teologická vzdělanost, znalost církevní věrouky a bible. Pustili se do boje proti těm, kdo byť jen náznakem pochybovali a snažili se potlačit kacířství už v jeho začátcích. Pro tyto cíle získali ve svém řádu kazatele a učence, kterým se podařilo sloučit rozum s vírou.⁵²

Dominik rovněž pochopil, jakým způsobem prostý život „dokonalých kazatelů“ je důvodem, proč si získali značnou oblibu mezi katary. Usoudil tedy, že dominikáni se jim musí vyrovnat za pomoci zbožností a sebeobětování, pokud mají očistit společnost od heretických myšlenek. Bylo zapotřebí, aby nežili izolovaně v klášteře, ale aby se pohybovali mezi veřejností, byli s lidmi ve styku a komunikovali s nimi, vyhýbali se přepychu a požitkářství.⁵³

Aby zabránili rozšiřování hereze, přivlastnili si církevní věrouku a věnovali se jejímu šíření. Věděli, že ke svým kázáním a jeho šíření potřebují dobré podklady a tak sestavili, jako příklady tehdejších hrdinů, životopisy svatých, které byly v souladu s církevní naukou. Tyto spisy pak mohly být používány například při kázáních, kde mohly být doplněny svatými dle místa konání kázání. Dominikáni tak byli pro církev

⁵¹ LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 144.

⁵² HROCH, M, SKÝBOVÁ, A. *Králové, kacíři, inkvizitoři*, s. 27.

⁵³ RALPH LEWIS, B. *Temná historie papežů*, s. 67.

důležití, neboť ve svých řadách dokázali vychovat kazatele, učence, svaté a inkvizitory, jimž byla svěřována činnost inkvizičních tribunálů.⁵⁴

Vedle dominikánů byly inkviziční tribunály následně svěřovány také do rukou františkánů, jejichž zakladatelem byl František z Assisi. Františkáni neměli k inkvizičnímu myšlení tak blízký vztah jako dominikáni a za hlavní ctnost považovali především pokoru, trpělivost a nezištnou pomoc chudým a potřebným. František se snažil křesťany přimět, aby se zřekli veškerého majetku, vzájemně si pomáhali a aby si na své živobytí vydělali fyzickou prací. Díky důrazu na ideály prvotního křesťanství, se františkáni lehce podobali katarům a valdenským, což jim někdy způsobovalo problémy, kdy někteří reformní františkáni byli pronásledováni podobně jako kataři.⁵⁵

František z Assisi požádal, společně s několika společníky, v Římě o potvrzení svého způsobu života, který byl založen na zachování značné chudoby. K tomu zároveň přiřazoval kázání odvozené od evangelií. První Františkova řehole se z největší části opírala o texty vycházející z Písma a nikoliv o nastolené církevní normy Papež v první chvíli váhal, ale následně Františkovy vyhověl, neboť v případě, že by jej odmítl a jeho žádosti nevyhověl, vlastně by tím tvrdil, že není možné následovat evangelia. Františkovu žádost tedy přijal a akceptoval jeho způsob života.⁵⁶

František z Assisi se herezí zabýval pouze v malé míře. Kázání pro něj bylo spíše spontánním překypováním vnitřního života, ale rozdíl mezi ním a Dominikem byl v tom, že na rozdíl od Dominika, nebylo Františkovým hlavním cílem odstranění hereze. I tak ale věděl, že jeho řád nemá jen pomáhat kněžím a kázat pokání, ale rovněž vyvádět lid z bludu. Postupem času se tato myšlenka změnila vlivem okolností a františkáni měli důležitou roli v rámci boje za potlačení kacířství.⁵⁷

Mezi oběma řády panovala jistá nevraživost, která vyústila ve vzájemné obviňování z kacířství. Dokonce existuje podezření, že jsou františkáni zodpovědní za obvinění

⁵⁴ HROCH, M, SKÝBOVÁ, A. *Králové, kacíři, inkvizitoři*, s. 27-28.

⁵⁵ CHALUPA, J. *Inkvizice. Stručné dějiny hanebnosti*, s. 37.

⁵⁶ LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 144-145.

⁵⁷ Tamtéž, s. 145.

dominikánského myslitele Tomáše Akvinského z kacířství. Kvůli těmto zkušenostem pak inkviziční předpisy zakázaly souzení řádů mezi sebou.⁵⁸

Inkvizitoři z řad dominikánského řádu měli v oblibě citování Kristova slova z 15. kapitoly Evangelia sv. Jana, ve které praví Ježíš, že on je kmenem vinné révy a jeho větvemi jsou věřící. Ten kdo s ním zůstane ve spojení, bude rozkvétat a naopak ten, kdo se odkloní, bude vyvržen a uschne stejně jako odpadlé větve.⁵⁹ „*Já jsem pravý vinný kmen a můj Otec je vinař. Každou mou ratolest, která nese ovoce, odřezává, a každou, která nese ovoce, čistí, aby nesla hojnější ovoce. Vy jste již čisti pro slovo, které jsem k vám mluvil. Zůstaňte ve mně, a já ve vás. Jako ratolest nemůže nést ovoce sama od sebe, nezůstane-li při kmene, tak ani vy, nezůstanete-li ve mně. Já jsem vinný kmen, vy jste ratolesti. Kdo zůstává ve mně a já v něm, ten nese hojně ovoce; neboť beze mne nemůžete činit nic. Kdo nezůstane e mě, bude vyvržen ven jako ratolest a uschne; pak ji seberou, hodí do ohně a spálí...*“⁶⁰ Toto kázání možné chápat i pravděpodobně možné chápat jako metaforu tehdejšího vztahu církve a kacířství, v níž je „vinným kmenem“ myšleno tehdejší oficiální křesťanské učení a za odpadlé „suché větve končící ve spáleništi“ můžeme mínit kacířství, které se od tehdejší oficiální křesťanské věrouky odklonilo.

Existoval také prostor pro chtivost, případně politickou manipulaci, chuť pro pomstu, teror a sadismus. Objevilo se několik jedinců, kteří své moci podlehli, většina se jich však vůči podezřelým nedopouštěla velkého bezpráví i přesto, že při vykonávání své funkce byli téměř bezohlední.⁶¹

4.2 Obžaloba

Jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, mohl být z kacířství obviněn téměř kdokoliv pouze na základě domněnky bez přímých důkazů. V takovém případě se do uvedené oblasti dostavil inkvizitor. Po svém příjezdu nechal svolat duchovní i obyvatele z okolí k prvnímu kázání. Během něho objasnil svůj příchod, své pravomoci a vyzval

⁵⁸ HROCH, M, SKÝBOVÁ, A. *Králové, kacíři, inkvizitoři*, s. 31.

⁵⁹ CHALUPA, J. *Inkvizice. Stručné dějiny hanebnosti*, s. 35.

⁶⁰ Všechny biblické citace jsou podle ČEP, J 15.

⁶¹ LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 260.

obyvatele, aby uvedli jména těch, kteří jsou jim známí jako kacíři, případně jsou z kacířství podezříváni. Jako kacíř mohl být usvědčen ten, kdo šířil kacířské názory, kdo je přijímal, účastnil se kacířských bohoslužeb, případně kdo kacíře tajně podporoval tím, že zatajoval informace o možných kacířích, případně ukrýval samotné kacíře. Na tomto kázání zároveň ohlásil určité období milosti (podle HaS 10-15 dní, s 40). Během této doby měli všichni možnost učinit dobrovolně přiznání, na jehož základě jim bylo určeno pokání a zároveň se tak mohli vyvarovat právních následků. Podmínkou však bylo, že se vzdají svých kacířských myšlenek a budou spolupracovat s inkvizitory v boji proti herezi. Pokud by tak neučinili, znovu by na ně padlo podezření. V tomto období milosti se zároveň seskupovala udání, ze kterých se následně vytvořil seznam podezřelých.⁶²

4.3 Vyšetřování a výslech

Proti podezřelým mohli inkvizitoři zakročit bez oficiálního obvinění. Obvinění, případně svědectví dle Jamese Givena přijímali bez rozdílu od dětí, zločinců, spolupachatelů i samotných kacířů. Člověk, který musel předstoupit před inkvizitora, musel nejprve složit přísahu. Pokud tak neučinil, hrozilo mu stíhání za odmítnutí výpovědi, případně za křivou přísahu. Veškerá tato jednání a řízení se konala tajně, obvinění neměli možnost zajistit si vlastního obhájce a zároveň jim byla utajena jména svědků, svědčícím proti nim. Ještě před tím, než obžalovaný předstoupil k výslechu, mohl sestavit vlastní seznam osob či nepřátel, kteří by mohli tento proces využít například k pomstě. Pokud se takový člověk objevil zároveň na seznamu možných svědků, bylo jeho svědectví považováno za neplatné.⁶³

Veškeré informace o obžalovaném získané před samotným výslechem i v průběhu výslechu každý inkvizitor zaznamenával. Mimo jiné se byli obvinění dotazováni také na to, zda znají jiné kacíře, kde se zdržují, zda se s nimi stýkali, proč a kde apod. Tyto spisy pak mohl předat svému nástupci, případně sloužily pro další vyšetřování. Pro každého, kdo již byl někdy vyslýchán i pro jeho blízké a rodinu, tak mohl být takový záznam problémem, neboť jej mohli inkvizitoři kdykoliv uplatnit a použít. Na

⁶² RYŠ, G. *Inkvizice*, s. 70-71.

⁶³ GIVEN, J. B. *Inkvizice a středověká společnost*, s. 32., RYŠ, G. *Inkvizice*, s. 72.

jejich základě mohli také inkvizitoři kdykoliv porovnávat jednotlivé případy, případně kontrolovat správnost procesu.⁶⁴

Na základě svých zkušeností vytvářeli inkvizitoři vlastní příručky, které budou blíže představeni v následující podkapitole. V jedné z těchto příruček inkvizitora Davida z Augsburgu *De inquisitione hereticorum* se uvádí, že ti podezřelí, kteří nejsou do kacířství tak hluboce zapletení, mohou být opět obráceni k pravé víře. Je však zapotřebí k tomu použít výhrůzek smrti s možností omilostnění v případě, že se přiznají. Pokud by však ve svém smýšlení setrvali, doporučuje podezřelé uvěznit. Díky tomu, že podezřelí neměli k dispozici informace o tom, kdo proti nim svědčil či kdo je udal, mohou mu inkvizitoři sdělovat falešné informace ve snaze zlomit jeho přesvědčení. Rovněž ve vězení nebylo povoleno komukoliv jej navštěvovat, aby nedocházelo k ovlivnění podezřelého. Jediní, s kým měli možnost být v kontaktu, byli inkvizitorští agenti, kteří se v první řadě snažili za předstíraného soucitu obviněného povzbudit tak, aby zachránil svůj život.⁶⁵

Další inkvizitor Bernard Gui uvádí uvěznění jako jeden z možných strategií pro provádění výslechu ve své příručce *Practica inquisitionis*. Pobyt ve vězení může zapůsobit i na ty nejzarytější obviněné, a v případě potřeby je možné jej kombinovat například s hladověním, pouty či mučením. Podle něj je dlouhodobé vězení, někdy nařízené i na několik let, dobrý způsob pro zjištění doznání, protože ti, kteří strávili ve vězení i několik let, vypověděli nejen současné bludy, ale rovněž i viny, provedené před několika desítkami let.⁶⁶

Vězení jako nástroje pro získání přiznání se věnoval rovněž v průběhu 14. století Nicholas Eymerich. Pro získání přiznání viny daného kacíře je dle Eymericha za dobrý způsob využití podvodu a zrady. Doporučuje v některých případech určit vhodného „agenta“, kterým se může stát člověk, který se již od kacířství obrátil, a pro podezřelého je přijatelný. Zpravidla se takovýmto agentem mohl stát bývalý komplic podezřelého. Jeho úkolem bylo setkat se s podezřelým ve vězení a přesvědčit ho, že kacířských myšlenek se zřekl pouze ze strachu. Po tom co

⁶⁴ EVANS, G. R., *Stručné dějiny kacířství*, s. 125-126., LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 149.

⁶⁵ GIVEN, J. B. *Inkvizice a středověká společnost*, s. 84.

⁶⁶ Tamtéž, s. 84.

podezřelý začal tomuto člověku věřit, dostal agent jeden večer, kdy mohl přistoupit do jeho cely a vést rozhovor tak dlouho, dokud musel zůstat v cele přes noc. Během této doby má agent zavést s podezřelým rozhovor, který se týkal jeho kacířské víry. Rovněž měli být v blízkosti cely skrytí jiní agenti pověřeni inkvizitorem, kteří měli za úkol tyto rozhovory vyslechnout a dále notář, jež prováděl záznam všech tvrzení, podle kterých by podezřelého mohli obžalovat.⁶⁷

Eymerich zároveň uvádí, že pokud bude věznění dobře propojené s psychologickým nátlakem, je možné dostat přiznání i od těch nejtěžších případů kacířů, kteří odmítali odvolat či přiznat své bludy. U tohoto případu kacíře doporučuje, aby byl podezřelý vězněn v poutech, pečlivě hlídán a jediným, kdo jej mohl navštívit je žalárník. Inkvizitor, společně s místním biskupem, jej měli pravidelně a v častých a opakujících se intervalech nabádat a kázat mu o podstatě pravé víry. Pokud by však ani takováto metoda nebyla úspěšná, měli možnost přesvědčit podezřelého ještě klerici či laičtí právníci obratní ve víře, které vybral sám inkvizitor. Pokud i podezřelý nadále tvrdošijně zastává své názory, má inkvizitor posečkat s jeho předáním světské moci k provedení poprav. Podezřelý má být dále držen ve vězení po několik měsíců v drsných podmínkách, které mohly být následně zmírněné, zároveň bylo podezřelému přislíbeno, že s ním bude zacházeno soucitně v případě, že se kacířství vzdá. Pomocí v tomto snažení pro inkvizitora byla rovněž například manželka obviněného nebo jeho děti. V případě selhání všech uvedených možností, je obviněný kacíř odsouzen k trestu smrti upálením.⁶⁸

V rámci výslechu rovněž hrozila možnost využití mučení proti obžalovanému, které v roce 1252 uzákonil papež Inocenc IV. Povoleno však bylo prvotně pouze pro světskou moc, nikoli pro samotné inkvizitory. Teprve Inocencův nástupce Alexandr IV. povolil tento drastický postup výslechu také inkvizitorům a jejich pomocníkům. Jeho uplatnění však záviselo na vůli inkvizitora, který pokud se mu zdály odpovědi obviněného nejasné nebo nejednoznačné, mohl při výslechu využít i násilných prostředků.⁶⁹

⁶⁷ GIVEN, J. B. *Inkvizice a středověká společnost*, s. 85.

⁶⁸ Tamtéž, s. 86.

⁶⁹ LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 150, 261.

S tím jak se mučení při provádění výslechů využívalo, vznikala postupně určitá pravidla, kterými by se měla inkvizice řídit. Tato pravidla uzákonil již zmíněný Nicholas Eymerich, papežský inkvizitor v Aragonu, ve spise *Directorium Inquisitorum*.⁷⁰

Mučení tedy smělo být použité pouze u osob, které během svého výslechu měnily výpovědi. Druhým pravidlem bylo, že jej lze použít na osobu obviněnou z hereze, a to i v případě, že by neexistoval svědek, který by proti ní mohl podat svědectví, případně pokud existovalo několik důkazů o heretickém smýšlení podezřelého. Posledním pravidlem bylo, že mučení smělo být prováděno u osoby, která sice nebyla známým heretikem, ale byl zde minimálně jeden svědek nebo jeden a víc usvědčujících platných důkazů. Kromě Eymericha byla tato pravidla ještě několikrát znovu vydávána, ale je možné, že se jimi řídila pouze hrstka papežských inkvizitorů.⁷¹

Pokud bylo rozhodnuto, že bude obviněný podroben mučení, sdělil mu tuto informaci soudce nejprve následovně: „*My, z milosti Boží inkvizitor (jméno administrativní oblasti, v níž se soud odehrával), po pečlivém zvážení veškerých obvinění proti tobě s ohledem na vrtkavost tvých odpovědí a na existenci mnoha důkazů, opravňujících k výslechu a mučení, aby tvá ústa vyjevila pravdu a přestala urážet uši soudců, prohlašujeme, odsuzujeme a přikazujeme tímto z (daného data), abys byl podroben utrpení a mučení...*“⁷² Následně byl obžalovaný přesunut z vězení do mučírny, vysvlečen a nucen k přiznání pod slibem, že pak zůstane na živu. V případě, že obvinění již dříve přiznali své kacířské názory, setrvali v nich a nyní je potvrdili, byli předáni světským úřadům k upálení. Pokud se však nedoznali, byli podrobena nejprve mírnějším způsobům mučení a stále vyslýcháni z lehčích činů, ze kterých byli obviněni. Následně jim byly ukázány horší varianty nástrojů s varováním, že pokud se nepřiznají, okusí je na vlastní kůži. V rámci inkvizičního soudu pak muselo být toto přiznání, které se získalo od obviněného v průběhu mučení ještě zopakováno následující den, tentokrát však bez použití násilí.⁷³

⁷⁰ INNES, B. *Dějiny mučení*, s. 40.

⁷¹ Tamtéž, s. 41.

⁷² Tamtéž, s. 41.

⁷³ RYŠ, G. *Inkvizice*, s. 72., INNES, B. *Dějiny mučení*, s. 41.

V jednotlivých zemích se mohly využívané metody mučení lišit v závislostech na místních zvyklostech a světském právu, kde například v Itálii fungovala jako nejčastější metoda zvaná „strappado“, během kterého byly podezřelému svázaný ruce za zády a následně byly oběti spuštěny dolů na kladce, připevněné k trámu. V průběhu 16. století pak sepsal Paulus Grillandus, florentský právník, pět stupňů mučení, které se využívali dle vážnosti spáchaného zločinu.⁷⁴

V průběhu prvního stupně je oběť pouze vysvlečena a svázána pod výhružkou, že může být mučena výše uvedenou metodou strappado. Při tomto stupni nebyla obžalovanému způsobována žádná fyzická bolest, takže mohl být prováděn kdykoliv. Ve druhém stupni již byla oběť lehce vytažena kladkou, ale pouze na krátko, aby se stihla pomodlit Zdravas Maria, Otčenáš nebo Pane, smiluj se. Třetí stupeň znamenal, již byl člověk zavěšen na delší dobu, ale pořád mu nebyla způsobována bolest pomocí šhubání lanem. Pokud byl spáchán zločin v takové míře, že došlo na čtvrtý stupeň, byla oběť zavěšena na delší dobu a již pocítil i šhubání lanem, které způsobovalo značnou bolest. V pátém stupni byla bolest vystupňována navíc tím, že vyslýchanému pověsili za nohy závaží. Díky tomuto způsobu mučení, často docházelo ke zlomeninám kostí, případně i odtržením končetin od těla.⁷⁵

Jaká pravidla byla stanovena při využívání mučení s provazy, připevněnými k zápěstí, popisuje rovněž dokument z pozdější doby, pocházející z Německa. Jednalo se o to, že provazy se musí pomalu utahovat a uvolňovat a nesmí se s nimi šhubat. K otáčení provazů docházelo nejprve na jedné paži a následně na druhé a to vždy o tři prsty více, než v předchozím případě. Rovněž se uvazovaly kolem obou zápěstí najednou a uzel nesměl procházet nad lokty. Natahování se muselo provádět tak, aby se tento uzel nerozvázal. Pokud pronikl provaz ke kůži, nesmělo to být způsobené šhubáním, ale pouze klouzavým pohybem provazu. Rány provazem často roztrhly kůži, proto bylo dobré tímto způsobem postupovat, neboť tak docházelo ke zvýšení bolesti s tím, jak se provazem šhubalo. Poslední pravidlo pak označovalo, že pokud se na jedné straně provaz uvolnil, na druhé straně muselo napětí zůstat.⁷⁶

⁷⁴ INNES, B. *Dějiny mučení*, s. 42.

⁷⁵ Tamtéž, s. 43.

⁷⁶ Tamtéž, s. 43.

4.3.1 Inkvizitorské příručky

Jak již bylo uvedeno v předchozí části, postupem času, když se inkvizitory používané metody a postupy zdokonalily, začali je sepisovat do takzvaných příruček, ve kterých inkvizitoři shromažďovali a zaznamenávali své postupy, pravidla a zkušenosti. U duchovních v Languedocu byly nejprve znalosti hereze sepisovány pouze do jednoduchých bodů, které zdědili inkvizitoři v průběhu 13. století. Následně došlo k velkému nárůstu nejen počtu, ale také úrovně spisů, které popisovaly a vyvracely herezi a rovněž rozšířily množství informací, které měla inkvizice dispozici.⁷⁷

Při sepisování těchto příruček byli významnými přispěvateli františkáni a dominikáni, neboť jejich hlavní zájem se točil okolo kázání a zpovědi. Jelikož hlavní náplní těchto řádů bylo šířit náboženskou vzdělanost mezi veřejností a boj proti kacířství, je patrné, že se z jejich strany dala tvorba kazatelských příruček očekávat. Následně v průběhu 13. a 14. století se jim podařilo vytvořit velké množství spisů, které měli sloužit jako výpomoc ostatním k tomu, stát se působivými kazateli.⁷⁸

Zároveň sepisovali rovněž příručky pro zpovědníky. Na IV. lateránském koncilu bylo ustanoveno, že se laická veřejnost musí účastnit svatého přijímání při stanovených příležitostech. V rámci přípravy se museli vyzpovídat svému farnímu knězi. Právě na pomoc těmto kněžím, kteří museli dávat kajícím duchovní a mravní ponaučení, sepisovaly tyto řady dané spisy. Vhodné byly stručnější zpovědní příručky než obsáhlé spisy, které měly pomoci zpovědníkům například v tom, jaké klást otázky, jak vést kajícího v rámci jeho výčitek svědomí a také jak hodnotit vážnost přestupku.⁷⁹

Při vytváření příruček, které měly sloužit jako vlastní manuál, se inkvizitoři opírali rovněž o materiál, který byl uchovaný v jejich archivech. Obsah těchto archivních materiálů vystavili kritice, neboť se jejich cílem bylo dobrat se skutečné povaze kacířské víry a praxe. Nejstarší příručkou je *Processus inquisitionis*, která se datuje 1248 nebo 1249 a jedná se spíše o jednoduchý právní formulář. Až pozdější vzniklé příručky byly o něco rozsáhlejší a obsahovaly rozličný materiál. Nejznámější

⁷⁷ LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 149-150.

⁷⁸ GIVEN, J. B. *Inkvizice a středověká společnost*, s. 71.

⁷⁹ Tamtéž, s. 72.

příručka, pocházející z roku 1323, pochází z Languedoku a jedná se o již zmíněný spis *Practica inquisitionis*, které sepsal toulouský inkvizitor Bernard Gui.⁸⁰

Tento spis je rozdělen na pět částí, z nichž první dvě jsou formulářová sbírka listin, které měl inkvizitor povinnost vystavovat v případě potřeby. Třetí část je věnována popisu průběhu veřejného procesu, během něhož byly vyneseny rozsudky nad obviněnými. Čtvrtý oddíl popisuje pravomoci, výsady a práva inkvizitorů. V poslední, páté části pak Gui uvádí, že různé typy kacířství potřebují odlišný způsob provádění výslechu a vyjmenovává typy kacířů, se kterými je možné se setkat v Languedocu. Mezi skupiny kacířů řadí katary, valdenské, pseudoapoštolů, beguiny, židovské konvertity ke křesťanství a čarodějníky. Každému z nich je věnována i podkapitola, v níž uvádí jejich víru a nejvíce účinný postup výslechu jednotlivých skupin.⁸¹

Autorem další významné sbírky *Directorium inquisitorum* byl v posledních letech 14. století Nicholas Eymerich. V tomto spise popisuje snahu kacířů ukrývat svou víru za pomoci deseti způsobů, mezi něž řadí například dvojsmysly nebo neurčitost v řeči. Jako odpověď na tyto kacířské způsoby uvádí seznam deseti léček, které mají inkvizitorovi pomoci dobrat se pravdy. Mezi těmito způsoby doporučuje, aby bylo podezřelému po zatčení sděleno některou z důvěryhodných osob, že je inkvizitor milosrdný muž. Ten má pak při výslechu milosrdenství prokázat tak, že podezřelého přesvědčí, že byl oklamán tím, kdo jej naučil kacířským bludům. Inkvizitor mu měl dát tímto způsobem najevo, že chce ušetřit jeho pověst a co nejrychleji jej propustit. Proto na něj naléhá, aby uvedl jméno toho, kdo jej kacířství vyučoval, neboť ten se provinil mnohem více.⁸²

Další způsob, jak uvádí Eymerich, má být využit v případě, že podezřelý nadále odmítá uznat svou vinu a přiznat své kacířské myšlenky a zatím nebyl naplno usvědčen na základě výpovědí svědků. V takové situaci má vzít inkvizitor kopii protokolu, listovat v něm a podezřelého informovat, že to co podezřelý tvrdí, není pravda, a vyzvat ho aby pravdu sdělil, neboť podle inkvizitora je pravda taková,

⁸⁰ GIVEN, J. B. *Inkvizice a středověká společnost*, s. 72-73.

⁸¹ Tamtéž, s. 73.

⁸² Tamtéž, s. 74-75.

kteřou uvádí on. Jako další možnou léčkou je využívat strachu podezřelého z vězení.⁸³

Inkvizitoři své spisy vydávali a utvářeli se značnou pečlivostí, díky čemuž získali kontrolu nad tehdejšíms psaným slovem. Inkvizitoři pocházející s dominikánského řádu se stali mistry napominání a přesvědčování při svých kázáních díky svému náboženskému výcviku a častým stykem s lidmi a v rámci své funkce jako inkvizitora se museli stát rovněž i mistry mluveného slova. Díky spisům a příručkám, které shromažďovaly inkvizitorské vědomosti uchované v archivech, dokázali inkvizitoři převést nepřímé výpovědi podezřelých tak, aby z nich vyplynula obsažená pravda následně využítá pro odsouzení vyslýchaného.⁸⁴

4.4 Rozsudek a trest

Soudci ve středověku měli zpravidla pouze málo možností při rozhodnutí o rozsudku nad obviněnými. Bylo zvykem, že bylo standardně předurčeno, jaký trest je možné uložit za jaký zločin. Zpravidla se jednalo o popravu, zmrzačení, vyhnanství, pokutu, vězení apod. S nástupem 13. století byla tato ustálená rozhodnutí o trestu spíše překážkou pro správné a především účinné působení soudnictví. Inkvizitoři si vytvořili vlastní systém trestů, který mohl být využit k potrestání těch, kteří byli odsouzeni. Tím se inkviziční soudy odlišovaly od ostatních tehdejších soudních dvorů. Jejich tresty nebyly pouze postihy za provedené činy, ale jednalo se o součást působení dlouhodobého ovlivnění těch, kdo se inkvizičních soudů účastnil.⁸⁵

Vynášení rozsudků i samotné procesy byly ve středověké Evropě veřejnou událostí přístupnou pro všechny. Samotné inkviziční procesy však probíhaly tajně. Jejich rozsudky pak byly pouze ve výjimečných případech vyneseny jednotlivě, jinak se zpravidla vynášely rozsudky hromadně na velkých veřejných shromážděných. Jak takové vynesení rozsudku probíhalo, popisuje Bernard Gui ve svém spise *Practica inquisitionis*. V případě, že již byl dokončen dostatečný počet procesů a bylo rozhodnuto o dostatečných trestech, určil inkvizitor datum, na který svolal širokou

⁸³ GIVEN, J. B. *Inkvizice a středověká společnost*, s. 75-76.

⁸⁴ Tamtéž, s. 79.

⁸⁵ Tamtéž, s. 102.

veřejnost. V tento den pak inkvizitor nejprve pronesl kázání. Následně královští úředníci, městští radní a další složili přísahu, na základ které obdrželi dočasnou soudní pravomoc. V první řadě se v rámci rozsudků věnoval inkvizitor těm, kteří byli odsouzeni již dříve, a změnil jejich tresty. Ti, kteří byli odsouzeni k nošení kříže, je mohli odložit, ti co byli původně odsouzeni k doživotnímu vězení, byli podmíněně propuštěni, ale bylo jim nařízeno nosit kříže, podniknout kající poutě a budou vykonávat další zbožné skutky. Tento způsob zmírnění dříve vynesných rozsudků měl ukázat církev v dobrém světle.⁸⁶

Teprve po tomto činu začal inkvizitor vynášet rozsudky nad nově odsouzenými. K dispozici měl předem sestavený seznam toho, čím se obviněná osoba provinila. V tomto seznamu se objevovaly například informace, jakým způsobem byli obvinění v kontaktu s kacířstvím, kolikrát byli ve styku s katary, kolikrát slyšeli jejich kázání, zda je přijali ve svém domě apod. Po tom, co byly tyto seznamy přečteny veřejnosti, se ti, co měli být odsouzeni, zřekli svých kacířských bludů a zároveň přísahali, že se budou řídit příkazy církve a inkvizitora. Následně inkvizitor zrušil jejich vyobcování z církve a přistoupil k vynesení jednotlivých rozsudků. Bernard Gui měl ve zvyku vynášet rozsudky v určitém pořadí. Jako první vynesl rozsudky pro obviněné, kterým uložil trest kající pouti, následně nošení křížů, poté uvěznění na doživotí atd.⁸⁷

V rámci vynášení rozsudku nejprve vyhlásil trest vyobcováním z církve těm, kdo utekli z dosahu inkvizitorovi pravomoci. Jako další byl vynesěn rozsudek nad těmi, kteří byli odsouzeni k trestu smrti na hranici, který vykonávala světská moc. Mezi ty, kdo byli odsouzeni k trestu smrti, patřili také ti, kteří se již jednou kacířství zřekli, ale následně se k němu opět vrátili. U těchto osob se již nebral žádný ohled na to, zda byli ochotni znovu se svého smýšlení vzdát. Rovněž mezi tyto odsouzené patřili například valdenští kněží, katarští Dobří muži a další, kteří se odmítali od kacířství oprostít. Jako poslední byli k hranici odsouzeni ti, kdo se sice se ke svým kacířským myšlenkám doznali, ale následně svá svědectví odvolali a to i v případě, že na své nevině trvali, i když jim vina byla dokázána jiným způsobem.⁸⁸

⁸⁶ GIVEN, J. B. *Inkvizice a středověká společnost*, s. 110-111.

⁸⁷ Tamtéž, s. 111-112.

⁸⁸ Tamtéž, s. 112-113.

Zvláštní skupinou, nad kterou byly rovněž vynášeny rozsudky, byly osoby, co již byly po smrti. V takovém případě se jednalo o osoby, které měly být uvězněny, pokud by byly stále na živu. Jako trest byla určena konfiskace jejich majetku. Dalšími byli ti, kdo se za svého života ke kacířství nepřiznali, ovšem byli jím proviněni. Pro ně byla jako trest nařízena exhumace. Poslední skupinou, nad kterou Gui rozhodl o vykonání trestu, byli ti, kteří těsně před svou smrtí přijali katarský křest svatým duchem. U těchto osob nedošlo pouze k jejich exhumaci, ale zároveň došlo ke spálení jejich ostatků.⁸⁹

Většina trestů vynesných inkvizitory, byla z velké části veřejným a strojeným činem. To, že došlo ke zboření domů odsouzených, mělo ostatní varovat a fungovat jako stálá připomínka toho, co může kacíř očekávat. Rovněž křiví svědkové, kteří si vymýšleli obvinění pro pošpinění nevinných, byli vystaveni na pranýři s rudými jazyky, které byly připevněny k jejich oblečení. Lidé, kteří svých kacířských myšlenek litovali a snažili se s církví usmířit, museli rovněž snášet veřejné tresty, ale ty nebyly tak velkým ponížením.⁹⁰

Jako příklad vynesných rozsudků je možné uvést například Bernarda de Cauxe, který v období 1245-46 vedl vyšetřování v části Languedocu. Toto vyšetřování se provádělo v 39 obcích a k výsledku předstoupilo 5471 osob. Následně bylo k vězeňskému trestu odsouzeno 23 osob a dalších 184 bylo odsouzeno ke kajícnickým trestům, jako například nošení žlutého kříže, našitého na svrchní oděv, neboť žlutá barva ve středověku symbolizovala Jidášovu zradu. Jiný inkvizitor Jacues Fournier působící v Montailou rozhodl o uvěznění veškerých dospělých obyvatel. Následně sestavil obvinění u 98 osob a v průběhu jednoho roku provedl 578 výsledků. Následně bylo k trestu smrti odsouzeno 5 osob a u ostatních bylo rozhodnuto o kajícnických trestech.⁹¹

V případě inkvizitora Benarda Guie lze zmínit období 3. března 1308 – 19. června 1323, během kterého se v jeho registru uvádí 907 rozsudků osob, jež byly usvědčeny z kacířství. Z tohoto celkového počtu došlo u 274 osob ke zmírnění předchozích

⁸⁹ GIVEN, J. B. *Inkvizice a středověká společnost*, s. 112.

⁹⁰ Tamtéž, s. 113.

⁹¹ RYŠ, G. *Inkvizice*, s. 75.

trestů. V rámci těchto změn trestů bylo 139 odsouzených propuštěno z vězení pod podmínkou nošení křížů a 135 odsouzených bylo dovoleno kříže odložit.⁹²

Z těch, kteří byli nově odsouzeni, tvořil největší část, celkem 268 osob, rozsudek doživotního vězení v rámci běžného režimu. Dále se v tomto jeho registru objevuje rozsudek pouti (17 odsouzených), nošení jednoduchého kříže (79 odsouzených), nošení dvojitého kříže (57 odsouzených), vězení po dobu jednoho roku (1 odsouzený), doživotní vězení v běžném režimu a zboření domu (8 odsouzených), upálení (41 odsouzených) doživotní vězení v přísném režimu (31 odsouzených), nařízená smrt upálením (41 odsouzených), ti, co zemřeli, ale byli by uvěznění (17 odsouzených), ti, co zemřeli, ale byli by odsouzeni k trestu smrti upálením (3 odsouzení), upálení posmrtně (52 odsouzených), posmrtné upálení a zboření domu (14 odsouzených), exhumování ostatků (3 odsouzení), odsouzení v nepřítomnosti (40 odsouzených), nařízená účast na křížové výpravě (1 odsouzený), vyhrazena možnost pozdějšího rozsudku (1 odsouzený).⁹³

4.5 Inkvizitoři Konrad von Marburg, Robert le Bougre, a další inkvizitoři

Konrad von Marburg byl papežem ustanovený inkvizitor v jeho rodné zemi, v Německu. Ještě předtím, než se tohoto úkolu chopil, působil jako poradce a zpovědník vdovy po lantkraběti Ludvíkovi IV. Durynském, Alžběty Durynské. Během krátké doby Konrad Alžbětu ovládl a jako její komorné dosadil dvě ženy, které měli nakázáno ji za jakékoliv prohřešky uhodit do tváře nebo tlouci holí. Alžběta zemřela velmi mladá, ve věku 24 let a je pravděpodobné, že na její smrti mělo značný podíl také Konradovo „sadistické“ chování, které se odráželo i v jeho inkvizitorském působení.⁹⁴

Jako papežského inkvizitora v německých oblastech Hesenska a Durynska, jej pověřil papež Řehoř IX. v roce 1227. Díky svému sadistickému chování již měl v této době po Německu značnou pověst, díky níž stačilo pouze oznámení, že je

⁹² GIVEN, J. B. *Inkvizice a středověká společnost*, s. 104-106.

⁹³ Tamtéž, s. 106.

⁹⁴ RALPH LEWIS, B. *Temná historie papežů*, s. 72-73.

Konrad v oblasti, aby vznikla panika. Podle Ralph Lewisové se pak tato panika mohla změnit až v hysterii, pokud se inkvizitor v lokalitě skutečně objevil. Konrad viděl kacíře v každém, a u těch, které neviděl, si představoval, že se před ním ukrývají na hradech, v kostelech či mužských nebo ženských kláštorech.⁹⁵

Konrad přijímal téměř jakékoliv nařčení jako daný fakt a podle toho soudil podezřelé jako již obviněné kacíře. Pro své postupy a zjištění podezřelých kacířů využíval davy, které měly za úkol možné kacíře najít a vystrašit je, aby přiznaly dané výpovědi. Následně pak byli upáleni na hranici, pokud nechtěli svá tvrzení odvolat. Jedinou možností jak se tomuto trestu vyhnout, bylo udání dalších kacířů, nikoliv ale podle skutečnosti, ale za pomoci záměrného falšování důkazů. Existovaly tak téměř stovky katarů i katolíků, kteří byli obviněni z kacířství a dostali nabídku přežít, pokud byli na oplátku ochotni poškodit někoho dalšího. V případech odmítnutí nad nimi Konrad ihned vynesl rozsudek a mnozí podezřelých byli upáleni v ten samý den, kdy byli obviněni.⁹⁶

Konrad se při svém působení jako německý inkvizitor neomezoval pouze na určité zločiny. Do obvinění a podezření z kacířství zatahoval jak kněze, tak aristokraty a vysoce postavené osobnosti. Jednou z jeho obětí byl například Heinrich Minnike, probošt z Glosaru, který byl upálen na hranici. Dalším byl Heinrich II., hrabě ze Saynu, který byl usvědčen pro údajnou účast na satanistických orgiích. Ten se tomuto nařčení bránil a mohučští biskupové jej nakonec zprostilí obvinění. Je patrné, že díky svým postupům si za svého působení, nadělal Konrad značné množství nepřátel. Takže rozhodně nebude překvapením, že při jeho návratu z Mohuče do Marburgu byl Konrad i jeho pomocník zavražděni.⁹⁷

To, že byl Konrad zavražděn a za jakých okolností, vzbuzovalo velký skandál a rovněž to bylo bráno jako urážka samotného papeže. Řehoř si byl přesně vědom, jaké sadistické a kruté praktiky Konrad využívá, ale i přesto zaslal dopis arcibiskupů do Kolína a Trevíru, na které se snažil svalit vinu. V dopise uvedl, že je překvapený jejich svolením s takovými postupy bezprecedentní povahy, aniž by o nich papeže

⁹⁵ RALPH LEWIS, B. *Temná historie papežů*, s. 73.

⁹⁶ Tamtéž, s. 73.

⁹⁷ Tamtéž, s. 73.

informovali. Zároveň uvádí, že si přeje, aby takového postupy a praktiky již nebyly nadále tolerovány a prohlásil je za neplatné.⁹⁸

Své velké moci a svěřeným pravomocem mohli snadno podlehnout i samotní inkvizitoři. Jedním z těch, kdo této moci podlehl, byl dominikán Robert le Bourge. Robert byl pověřeným inkvizitorem od papeže Řehoře IX. ve středu východní Francie, Burgunsku. Jednalo se o inkvizitora, který býval dříve katarem, působícího v severní Francii.⁹⁹

Jeho kázání pravé víry mělo již v brzkých letech značný úspěch, na základě čehož mohl papeže informovat, že mnoho těch, kteří upadli do kacířských bludů, se k přijetí trestu dostavili z vlastní vůle s řetězy okolo krku a zároveň byli ochotni svědčit proti ostatním, dokonce i proti členům své rodiny. Město shledal jako zdroj odporné víry, která měla být větší, než se původně předpokládalo. Mnozí jeho obyvatelé uprchli v zoufalém strachu a rozptýlili se po celé severní Francii, nejčastěji však v sousedních provinciích a ve Vlámku. Takový incident, kdy musel inkvizitor sledovat, jak heretici prchají do jiné jurisdikce, bylo pravděpodobně to nejtěžší při jejich snaze potlačit místní herezi.¹⁰⁰

Robert le Bourge byl rovněž zodpovědný za několik poprav ve městě La Charité-sur-Loire, kde nařídil upálení padesáti kacířů. Jelikož ale bylo mimo působišť, které mu bylo svěřené, musel zde Robert omezit své kazatelské snahy a jeho zpráva papeži byla pravděpodobně zaměřena na to, aby se jeho inkvizitorská pravomoc rozšířila do celé Francie. Papež nebyl proti důraznějším opatřením a tak v bule z 19. dubna 1233 nařídil Robertovi a jeho pomocným inkvizitorům v Burgunsku spojit se s radou biskupů a nadále se řídit svými předchozími pokyny, které znamenali vyhlazování kacířství v uvedených městech a přilehlých oblastech a dovoláním se pomoci od světské moci, pokud by to bylo zapotřebí.¹⁰¹

Na základě této buly započal papežský inkvizitor bor proti kacířství v severní Francii, včetně La Charité-sur-Loire. Není přesně známé, kolik zde bylo

⁹⁸ RALPH LEWIS, B. *Temná historie papežů*, s. 74.

⁹⁹ RYŠ, G. *Inkvizice*, s. 65-66.

¹⁰⁰ HASKINS, Ch. H. *Robert le Bougre and the Beginnings of the Inquisition in Northern France*, s. 453

¹⁰¹ Tamtéž, s. 454.

odsouzených na smrt za Roberta působení, ale jeho agresivní postupy jsou zřejmé z reakcí, které následovaly. Jedním z těch, kdo se ve městě nacházeli, byl jistý Pierre Vorgin ze Souvigny, člen Clermontské diecéze, který raději z města odešel a ukryl se dřív, než nastala kanonická očista. Jelikož byl obviněn svými nepřáteli, ubezpečoval o své nevině Clermontského biskupa a další preláty. Třetí předvolání obdržel od Roberta po jeho jmenování, a když se před nimi Pierre objevil a souhlasil, že se přidá k jejich jurisdikci, bylo mu slíbeno, že nebude nucen před ostatní členy předstoupit samostatně. Robert na své kolegy však nečekal, uvedl je na nebezpečné místo a vyhrožoval, že přivede ozbrojenou skupinu, aby ho udržela na místě.¹⁰²

Robert takto otevřeně ignoroval biskupa a pohrdal jejich zjištěními, což samozřejmě vzbuzovalo nesouhlas u vyššího duchovenstva, kteří už předtím žárlili na vzrůstající privilegia a vliv žebavých řádů. U senského a remešského biskupa tak jeho jednání vyvolalo velký nesouhlas, právě z důvodu velkého množství prováděných procesů, inkvizitorovu nedbalost a neochotu jakékoliv porady a komunikace s místními biskupy, kteří požadovali právo doplnit rozsudky udělené obviněným, případně žádali mít možnost provádět vlastní inkviziční soudy. Díky těmto problémům byl Robert odvolán ze své pozice papežem Řehořem IX. Robert měl pravděpodobně stále papežovu přízeň, neboť jej papež vyzval, aby pomocí svého vlivu zajistil mír mezi králi Francie a Anglie. Po určité době, kdy utichly předchozí spory, se však opětovně vrátil na svou pozici, kterou vykonával stejným způsobem jako předtím. Následně však byl s tímto inkvizitorem spuštěn proces, Robert le Bougre byl uvězněn a pravděpodobně ve vězení rovněž zemřel.¹⁰³

Takové praktiky, jaké prováděli Konrad von Marburg a Robert le Bougre, a rozsáhlý teror, jež prováděli, se dal očekávat díky možnostem, které měli středověcí inkvizitoři ve středověku k dispozici. Mezi ně patřila exkomunikace a interdikt, tedy vyloučení církve a zákaz církevních svátostí. Dále se pro získání poslušnosti a donucení spolupráce s církví využívali tresty jako vězení, konfiskace majetku,

¹⁰² HASKINS, Ch. H. *Robert le Bougre and the Beginnings of the Inquisition in Northern France*, s. 454

¹⁰³ RYŠ, G. *Inkvizice*, s. 65-66, RALPH LEWIS, B. *Temná historie papežů*, s. 75, HASKINS, Ch. H. *Robert le Bougre and the Beginnings of the Inquisition in Northern France*, s. 457.

vyhnanství a později i mučení. V případě omítnutí této poslušnosti bylo s člověkem zacházeno stejně rovnocenně, jako by se jedna o usvědčeného kacíře.¹⁰⁴

Mimo výše dva uvedené inkvizitory je možné uvést například dva dominikánské inkvizitory, z nichž prvním byl Peter Seila a druhým William Arnald. Tito se stali inkvizitorem na základě papežova pověření roku 1233 a při svém působení využívali v Languedocu celou řadu všech možných papežských trestů. Svá vyšetřování prováděli ve značné rychlosti, kdy okamžitě po sobě následovalo uvěznění, soud, odsouzení a potrestání. Díky této jejich rychlosti se stalo, že jeden z katarských kazatelů v Toulouse, Vigoros de Bacone, byl odsouzen k smrti a upálen dříve, než se stačili zorganizovat jeho stoupenci na jeho obranu. Rovněž tito dva inkvizitoři prováděli rozsudky a vynášeli tresty nad kacíři, kteří již byli po smrti. Jak bylo ukázáno v předchozí kapitole, byli tito kacíři exhumováni a dle jejich provinění mohli být jejich ostatky spáleny. Rovněž uvěžňovali mnoho katarů i katolíků, s jejichž zatýkáním, vězněním, vyslýcháním i odsuzováním jim pomáhali ozbrojení vojáci, které jim toulouské úřady poskytovaly.¹⁰⁵

Toulouskému hraběti Raymondovi VII. brzy došla trpělivost a neboť byl donucen inkvizici na svém území přijmout a rovněž musel spolupracovat s oběma dominikánskými inkvizitory. Jeho hlavním důvodem bylo to, že si již nemohl dovolit další válku, jako byla poslední část křížové výpravy proti albigenským, při níž přišel téměř o všechno. Pokud však Raymondovi zdálo, že inkvizitoři při svých praktikách zacházejí příliš daleko, byl v přesvědčení, že o tom musí informovat papeže. Díky tomu, že v této době byl papež zapletený do sporu s Friedrichem II. Štaufským, rozhodl se hrabě této situace využít a papeži navrhl pomoc, za cenu stažení Seily a Arnalda z Toulouse a Languedocu.¹⁰⁶

Řehoř tento návrh odmítl, ale oběma inkvizitorům nařídil, aby byli při svých postupech o něco milosrdnější. Díky těmto ústupkům se cítil Raymond povzbuzen a hodlal vůči inkvizitorům postupovat o něco tvrději. Následující činy nakonec vedli k tomu, že oba dominikánské inkvizitoři byli donuceni uprchnout před rozzuřeným

¹⁰⁴ RALPH LEWIS, B. *Temná historie papežů*, s. 75.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 75.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 75-79.

davem do Carcassone, odkud nechali útočníky exkomunikovat a Toulouse nechali uvalit do klatby. Tyto tresty byly záhy zrušené papežem Řehořem, který do Toulouse vyslal někoho, jehož úkolem bylo hlídat, aby oba inkvizitoři již nevyužívali své brutální metody.¹⁰⁷

Oním papežským vyslancem byl františkánský mnich Štěpán ze St. Thibéry. Papež očekával, že bude dominikány krotit v jejich úsilí a snaze vymýtit katarství, ale ukázalo se, že on sám toužil katry zničit i za pomoci nejhorších prostředků, které měli k dispozici. Drastické výsledky nadále pokračovali, stejně tak jako exhumování údajných kacírů, jejich ostatky byli upalovány spolu s odsouzenými na smrt, kteří byli ještě na živu. K tomu, aby se podezřelý nějakým způsobem zachránili, byli nuceni udávat jiné.¹⁰⁸

Nenávist od veřejnosti, jakou si tito inkvizitoři získali od široké veřejnosti, vedla nakonec zavraždění františkána Štěpána ze St. Thibéry a Wiliama Arnalda. Když byla tato dvojice na cestě z Toulouse do Carcassone, zastavovali se v různých vesnicích, kde vyslychali přiznání obviněných kacírů, jejichž jména si zaznamenávali do svých registrů. Tyto činy nebyly v působení inkvizitorů nic neobvyklého, neboť jelikož se jednalo o široce rozšířenou síť, bylo možné na známky inkvizice narazit prakticky kdekoliv. Štěpán i William spoléhali především na svou schopnost zstrašovat obyvatele Languedocu, kteří na základě toho žili ve strachu a smrtelné hrůze, že budou uvězněni v Carcassone, kde byli drženi ve věži v malých vlhkých kobkách a snažili se přežít pouze o chlebu a vodě. Při této své cestě nocovali v Avignonetu. Právě zde byl zosnován plán, ve kterém byla vybrána přibližně desítka rytířů, kteří byli vysláni za soumraku do pevnosti. Bránu jim otevřel jeden z mužů Raymonda d'Alfara, což byl správce pevnosti a švagr Raymonda VII. Rytíři, společně s několika obyvateli, tiše pronikli až k hlavní věži a oba inkvizitoři byli ubiti a ubodáni k smrti.¹⁰⁹

¹⁰⁷ RALPH LEWIS, B. *Temná historie papežů*, s. 79

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 79

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 80.

4.6 Případ tajné katarky madame Boursierové

Příkladem, jak bylo zacházeno s některými katary, je možné uvést příklad Madame Boursierové, starší ženy, katarky, pocházející z Toulouse. V posledních chvílích jejího života, přišli do jejího domu, nacházejícího se nedaleko městské katedrály, inkvizitoři pocházející z dominikánského řádu. V Toulouse se kataři skrývali a svou víru praktikovali v tajnosti, neboť tak doufali, že uniknou inkvizitorskému pronásledování. Mezi tajné věřící se řadila i madame Boursierová. Dominikánům ji udal jeden z jejích sluhů a do domu se vydali oficiální inkvizitor, Vilém Pelhisson v doprovodu toulouského biskupa Raymond de Fauga. Druhý jmenovaný byl údaně muž se sklony ke krutosti a záludnosti. Jejich příchod vzbudil strach u celé rodiny, která byla již nějakou dobu z kacířství podezřívána. Jeden z jejích členů se pokusil madame Boursierovou varovat a informoval jí o příjezdu „pana biskupa“. Jelikož žena již umírala, špatně si jeho varování vyložila a myslela si, že do jejího domu došel Guilhaber de Castres, katarský biskup. Dominikánští inkvizitoři ji tuto myšlenku nevyvrátili a naopak ji vybídli, aby se vyznala ze své víry. Jelikož žena stále byla přesvědčena, že se zpovídá katarskému biskupovi, svou výpověď přiznala své kacířské smýšlení a sama se odsoudila. Teprve po tomto jejím doznání sdělil příchozí biskup svou totožnost a ženu odsoudil k okamžitému trestu smrti.¹¹⁰

¹¹⁰ RALPH LEWIS, B. *Temná historie papežů*, s. 68.

5 Zneužití inkvizice

5.1 Templáři

Díky tomu, že obvinění z hereze bylo možné užívat volně, nemohlo se počítat, že by její využívání zůstalo výhradně v pravomoci církve. Snad nejdramatičtěji a s nejmenšími rozpaky předvedl zacházení s takovými obviněnými francouzský král Filip IV. v rámci akcí zaměřených proti řádu templářů v letech 1307-1312.¹¹¹

5.1.1 Řád templářů

Vznik řádu templářů se podle arcibiskupa Viléma z Tyru datuje k roku 1118, ale záznamy tohoto řádu pocházejí z doby o několik let později. Existuje však také možnost, že byl řád založen o něco dříve, což uvádí biskup z Chartres, který se v roce 1114 zmiňuje o „la milice du Christ“ (rytířích Krista), kdy v tomto roce odcestoval do Svaté země hrabě Hugo I. z Champagne, kterému dělal doprovod jeden z devíti zakládajících členů řádu Hugues de Payen.¹¹²

Tento rytířský řád byl nejspíše založen pro kontrolování poutní cesty do Svaté země. V Jeruzalémě se představili králi Balduinu II., kterému sdělili, že plánují založit vojenský mnišský řád, jehož činností bude udržovat cesty a stezky bezpečné, především pokud šlo o poutníky. Balduin ubytoval rytíře v oblasti, pro ně známou jako Šalamounův chrám. Jednalo se o palác u mešit al-Aksá na jižním okraji vrchu Chrámové Hory (tzv. Templu). Následně v roce 1120 získali požehnání a uznání od jeruzalémského patriarchy Daimberta z Pisy.¹¹³

V průběhu prvních devíti let nosili templáři stejné šaty jako jiní svěští rytíři a teprve pak jim patriarcha daroval první odznak řádu. Jednalo se o červený kříž se dvěma břevny, později označovaný jako lotrinský kříž. Tento kříž následně jako symbol využívali například Svobodní Francouzi v průběhu druhé světové války. Znak, který je s templáři spojovaný mnohem častěji, obdrželi templáři od papeže Evžena III., jež

¹¹¹ LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 263.

¹¹² HOPKINS, M. *Řád templářů*, s. 19.

¹¹³ Tamtéž, s. 20.

měl jako symbol mučednictví naznačovat, že jsou templáři Kristovi rytíři. Jedná se o tlapatý kříž, *croix pattée*, mající dvě stejně dlouhá ramena, která se na konci rozšiřují, z nichž pak každé vybíhá do dvou zatočených rohů.¹¹⁴

Ve 20. letech 12. století předstoupil tehdejší velmistr řádu Hugo z Payens v Římě před papeže Honoria, kterého přesvědčil o nutnosti získat pro řád oficiální podobu. V lednu 1129 byl svolán koncil v Troyes, na kterém se měla projednat možnost vzniku řeholního a vojenského řádu. Problémem týkajícím se založením takového řádu byl fakt, že nebylo možné jen tak založit vojenský útvar, který by se řídil náboženskými principy. Hledalo se tedy řešení, jak v souladu s kanonickým právem založit řád bratří, jejichž náplň práce spočívala ve válce a zabíjení. Pokud by pouze posvětili a rozšířili již fungující vojenské bratrstvo, existovala šance, že by v budoucnu nad ním získala laická moc či vojenská šlechta. Aby mohl řád fungovat především ve prospěch církevní politiky ve Svaté zemi, bylo zapotřebí zajistit přerušování veškerého spojení tohoto řádu se světskou autoritou, a podřídit jej výhradně církvi. To bylo možné pouze v podobě mnišského řádu.¹¹⁵

V roce 1139 dostali templáři od papeže Inocence II. významná privilegia. V rámci této byly ustanovil papež nový radikální církevní řád, zodpovědný pouze papežskému stolci. V těchto privilegiích bylo ustanoveno například následující:¹¹⁶
*„Řád si smí ponechávat kořist, kterou získá od muslimů. Dary řádu jsou povoleny. Bratři si mohou své mistry volit zcela svobodně, bez jakýchkoliv zásahů zvenčí. Žádný z bratří nesmí opustit řád, aby se vrátil ke světskému způsobu života, nebo aby vstoupil do jiného duchovního řádu. Bratři nemusejí odvádět desátky z toho, co vypěstují na vlastních pozemcích. Řád smí vyloučit ze svých řad ty duchovní, kteří narušili chod řádu či ubytoven nebo nepřinášejí řádu užitek – vždy se souhlasem starších z komory bratří. Postup přijímání kněží do řádu stanovuje papež atd.“*¹¹⁷

Počet templářů se po jejich návratu ze Svaté země do Evropy značně rozrostl a v krátké době získali od různých panovníků několik pevností a pozemků. Tím získali templáři značnou moc, až se jejich velmistr začal považovat za rovného jakémukoliv

¹¹⁴ HOPKINS, M. *Řád templářů*, s. 20.

¹¹⁵ FRALE, B. *Templáři*, s. 43, BLASCHKE, J. *Záhadný středověk*, s. 245.

¹¹⁶ INNES, B. *Dějiny mučení*, s. 44.

¹¹⁷ HOPKINS, M. *Řád templářů*, s. 25.

králi. Nově se začali věnovat například bankovníctví a půjčování peněz, mezi jinými i francouzským králům, a svá sídla využívali jako bezpečnostní schránky pro uchování královských cenností. V polovině 12. století již byli templáři rozšířeni v rámci území celé Evropy.¹¹⁸

Díky tomu, že byli v této nové pozici templáři značně úspěšní, vzbuzovala velikost jejich příjmů a majetku závist a nepřátelství. Začínají se proti řádu objevovat intriky a pomluvy, jako například se samotným názvem řádu, který je ze schválnosti spojován se starogermánským „tempelhaus“, což znamená veřejný dům. Začínalo se také objevovat přísloví „pít jako templář“. Tato situace byla zároveň podpořena několika panujícími zvyky. Jednalo se například o noční ceremonie přijímání noviců a také o to, že samotné znění řehole znali pouze členové řádů. V roce 1305 již tato obvinění podporovala téměř celá Francie. Shromáždováním těchto obvinění se zabýval samotný král Filip IV., neboť tehdejší papež Kliment V. je nebral vážně. Grzegorz Rys uvádí, že to byl právě král Filip a nikoliv církev, kdo stál za pádem templářů, i když k tomu neměl žádný závažný důvod. Členové templářského řádu vždy stáli na straně panovníka ve všech vnitřních i vnějších záležitostech. Stejně tak tomu bylo i na přelomu století, když se panovník dostal do dlouhodobého sporu s papežem Bonifácem VIII.¹¹⁹

5.1.2 Proces s templáři

První obvinění templářům vznesl již papež Inocenc III. v roce 1207, když je nařkl z odpadlictví církve a pomlouvání Boha. O století později, v roce 1307 bylo proti templářům vzneseno obvinění obsahující informace, že v rámci úvodního obřadu museli noví bratři popřít Krista, případně jiného svatého, že se členové řádu dopouštěli rozličných svatokrádeží, jako například plivání na kříž nebo na Kristův obraz. Dále se jednalo například o obvinění, že přijímací obřady templářů i generální shromáždění se konala tajně a v noci, případně že zneužívali křesťanskou charitu a

¹¹⁸ INNES, B. *Dějiny mučení*, s. 44

¹¹⁹ RYS, G. *Inkvizice*, s. 77.

pohostinnost, a nelegálním způsobem tak získávali majetek a rozšiřovali svá bohatství.¹²⁰

Filip IV. údajně těmto obviněním nevěřil, neboť zastával názor, že za těmito udáními a obviněními stojí s velikou pravděpodobností lidé z vlastní závisti, kteří toužili rozšířit nenávist vůči templářům, případně je vedla spíše hamižnost než víra s přesvědčením pro spravedlnost.¹²¹

V prvních letech 14. století bylo všem jasné, že řešení problému kacířství náleží výhradně církevním úřadům. Podnět pro zatčení templářů nakonec vznesl sice francouzský panovník, ale aby si obvinění zachovalo legitimitu, vysvětlil Filip, že jednal na žádost inkvizitora působícího ve Francii, Viléma z Paříže, jenž měl pravomoc jako papežský zástupce. Tento inkvizitor však zároveň vykonával funkci královského zpovědníka. Inkvizitoři se ve Francii stávali dalším ramenem fungující státní moci, především z toho důvodu, že se snažili uspokojit neustále rostoucí administrativní potřeby monarchie. Francouzská vláda se tak snažila alespoň navenek zachovávat její legálnost.¹²²

Samotné zatýkání bylo ustanoveno na pátek 13. října 1307 a mělo dojít k uvěznění celého templářského řádu. Tato událost však byla naplánována již s předstihem. Mezi templáře byli nastrčení špehové mající za úkol zjistit, jak řád funguje a získat takové informace, které by byly užitečné pro očernění řádu. Rozkaz k zatčení byl vydán o měsíc dříve 14. září 1307, čímž se zaručilo, že celá akce proběhne podle plánu. Zatčen byl samotný velmistr řádu, 60 rytířů zastávající funkce užšího vedení řádu a téměř všichni rytíři žijící se na území Francie. A pouze několika se podařilo uprchnout za pomoci 18 lodní flotily.¹²³

Proces obvinění a zatýkání byl neobvyklý v tom, že jej prováděla světská moc nikoliv církev, i když k němu dal souhlas papežem pověřený inkvizitor. Neobvyklost se projevovala v tom, že kacíře zatýkala církev a následně byli souzeni podle církevního práva. Teprve po rozhodnutí soudu se odsouzení předávali světské moci

¹²⁰ INNES, B. *Dějiny mučení*, s. 44, HOPKINS, M. *Řád templářů*, s. 119.

¹²¹ BABER, M. *Proces s templáři*, s. 69.

¹²² Tamtéž, s. 71.

¹²³ HAAG, M. *Templáři. Fakta a mýtus*, s. 209., HOPKINS, M. *Řád templářů*, s. 114.

k vykonání trestu. Templáři byli od počátku věrni papeži, který jim zároveň zaručoval ochranu a jelikož je nyní k soudu předvolala světská moc, znamenalo to pro uvězněné templáře hlubokou ránu.¹²⁴

Obvinění a zatčení templářů mohl Filip provést díky mezeře v zákoně, kterou objevili jeho právníci. Tato mezeře byla do zákona umístěna od soudů s katary, které se konaly před 80 lety. Tou dobou bylo katarství značně rozšířené, proto papež Honorius II. rozšířil pravomoc francouzského inkvizitora postihovat i dříve nepostižitelné řády, jimiž byli, mimo jiné, i templáři. Když ustaly boje s katarskými kacíři, nebyla nikdy tato rozšířená pravomoc zrušena. Díky tomu mohli být templáři ohroženi, pokud šlo o obvinění z kacířství.¹²⁵

Jak již je zmíněno výše, byli templáři obviněni z kacířství, sodomie a rouhání. V tehdejších letech se však obvinění z nemorálního chování používalo téměř proti komukoliv, koho inkvizice obžalovala z kacířství. Obvinění z rouhání, popírání Krista a znesvěcení kříže však má, dle Marilyn Hopkins, určitý pravdivý základ, založený na tom, že úzké vedení řádu nevěřilo v možnost vykoupení lidstva prostřednictvím Kristovy oběti.¹²⁶

Celkem došlo k zatčení 620 členů řádu, z čehož se dochovalo 138 výpovědí vytvořených na základě výslechů probíhajících v Paříži v průběhu října a listopadu roku 1307. V rámci těchto dochovaných výpovědí se ukázalo, že přiznání byla téměř šablonovitá. Celkem 105 vyslychaných osob doznalo, že v rámci nařízení museli nějakým způsobem zapřít Krista. Většina jich však uváděla, že to provedli pouze ústně, ale zůstávali věrni církvi. 123 vyslychaných následně uvedlo, že z nařízení plivli na nějaký druh křížifixu, případně poblíž něj. Někteří však uváděli, že pouze plivli na podlahu či zem, nebo pouze plivání předstírali. V rámci téměř stovky případů se objevuje i vyjádření, že mezi členy řádu byla rovněž podporována homosexualita.¹²⁷

¹²⁴ HAAG, M. *Templáři. Fakta a mýtus*, s. 206.

¹²⁵ Tamtéž, s. 206-207

¹²⁶ HOPKINS, M. *Řád templářů*, s. 114.

¹²⁷ BABER, M. *Proces s templáři*, s. 84-85., HOPKINS, M. *Řád templářů*, s. 121.

Mezi zatčenými a vyslýchanými byly rovněž osoby, které nebyly rytíři, ale prostí občané, mnohdy pomáhající s chodem řádu. Ti výhružkám, případně mučení, podlehli mezi prvními. Následně i ti, co v řádu fungovali jako rytíři, podlehli výslechu a jednomyslně se přiznali. K výslechu pro získání přiznání od templářů se využívalo krutého mučení, přičemž značná část zatčených zemřela již při církevní proceduře, během které nesměly být lámány kosti ani prolita krev. Jako běžný postup se využívalo držení vězně v řetězech pouze o vodě a chlebu, natahování na skřípec dokud nedošlo k vykloubení rukou, případně byli podrobeni takovému mučení, při kterém byli vytahováni přes trám za provaz, jímž měli za zády svázaná zápěstí. Jako další způsob se využívalo rovněž pomazání chodidel uvězněných tukem, která byla potom přiložena poblíž otevřeného ohniště.¹²⁸

K doznání však templáře vedlo rovněž zhroucení jejich duchovního a společenského života. Až do jejich zatčení žili ve vlastním světě vojenské skupiny, izolované od okolní společnosti, které byli věrni a od které si mohli být jisti její podporou. Teď byla jejich pověst zničena prohlášením o jejich kacířství a nebyl nikdo, kdo by jim poskytl pomoc.¹²⁹

V průběhu jara roku 1308 bylo mezi papežem a právníky francouzského krále značné napětí. Papež byl rozhodnutý nevrátit inkvizitorům jejich pravomoc, kterou jim odňal po dobu, co budou templáři v jejich držení, a hodlal jim ji vrátit až potom, co je sám vyslechne. Francouzští právníci zase ovlivňovali papežskou kurii obhajovacími řečmi, ve kterých vyhrožovali, že bude papež Klement V. osočován za nadřívání templářským kacířům. O několik měsíců Filip ustoupil před papežem a rozhodl se k němu vyslat několik uvězněných templářů vybraných tak, aby u papeže vzbuzovali nehorší dojem. Nakonec bylo vysláno přibližně sedm desítek vězňů, včetně hlavních představitelů řádu a velmistra. Při cestě byla u královské pevnosti Chinon odstavena právě ta část karavany, ve které byli převáženi nejvyšší hodnostáři řádu, a král papeži oznámil, že tito templáři onemocněli a nebyli schopni již dále cestovat. Ze strany francouzského krále se jednalo o taktický krok, neboť v případě, že by se papež po

¹²⁸ HAAG, M. *Templáři. Fakta a mýtus*, s. 210.

¹²⁹ Tamtéž, s. 210.

dokončení výslechů přiklonil na stranu templářů, neměl by tak vysokou platnost, jakou by měl i v případě výpovědí vysoce postavených templářů.¹³⁰

V období na přelomu června a července proběhlo vyšetřování templářů ze strany církve. Barbara Frale uvádí, že podle dochovaných dokumentů lze soudit, že se jednalo o proces, který respektoval právo bez nátlaku na obviněné, kteří byli vyzváni, aby rovněž uvedli násilnosti utrpěné ze strany krále. Mělo se tím zjistit, jaká jejich část doznání byla získána mučením. Vyšetřovací komisi předsedal osobně Klement V., díky čemuž získal vlastní představu o fungování templářského řádu a o jejich přijímacím obřadu. Po dokončení vyšetřování usoudil papež, že v řádu fungoval starý podivný zvyk, jako povinná zkouška podle nepsaných pravidel, která nutila nováčka odříci se Krista a plivat na kříž. Tato tradice byla sice nedůstojná a postupně se do ní přidávaly další prvky, ale nemohla být označována jako kacířství, které vyžadovalo důvěrné přiklonění k nežádoucímu učení po delší dobu. Templáři se tedy, dle papeže, provinili pouze tím, že tento proces akceptovali, aniž by jej přestali praktikovat, případně s ním seznámili papežskou kurii. Po dokončení vyšetřování papež rozhodl, že templáři musí požádat o odpuštění. Následně jim zrušil jejich exkomunikaci, čímž templářský řád navrátil do křesťanské společnosti.¹³¹

Na přelomu let 1309 a 1310 začala probíhat v křesťanské Evropě vyšetřování vyhlášená papežem v roce 1308. Ten v létě rovněž vrátil francouzské inkvizici jejich pravomoc, ovšem vyšetřování směli provádět místní biskupové. Tímto krokem se papež zbavil odpovědnosti za inkviziční procesy. Obvinění templáři se postupně vzpamatovávali, a snažili se shromažďovat informace k obraně řádu. Na jaře 1310 již řád obhajovalo téměř šest set templářů, kteří popřeli svá předchozí doznání. Oproti katarům, kteří zemřeli kvůli svému přesvědčení, nikdo z templářů neměl v úmyslu stát se mučedníkem kvůli obvinění z kacířství. V létě 1311 byly shromážděny v papežské kurii veškeré dokumenty z templářských výsledků pocházejících nejenom z Francie, ale i ze zemí, které byly pod francouzskou nadvládou, a kde mohli

¹³⁰ FRALE. B. *Templáři*, s. 140-141.

¹³¹ Tamtéž, s. 142-143.

francouzští zástupci své oběti mučit a překrucovat jejich oběti. Výsledky těchto výslechů měl v plánu uvést na koncilu konaném ve Vienne.¹³²

Papeži jeho rádci doporučovali, aby se nezaobíral debatami nebo obhajobou řádu, ale rovnou tento řád zrušil. Jeden z nich uvedl, že díky templářům je pošpiněna pověst křesťanů a zrušení templářů by mělo být provedeno ihned. V průběhu koncilu se ale dostavilo několik templářů na obranu řádu, které papež nechal uvěznit. Své intriky uchystal také francouzský král Filip, který se, i se svými zástupci, usídlil na několika místech v okolí Vienne. Na počátku března pak nenápadně papeži opět naznačil prohřešky a zločiny templářů a na konci měsíce vstoupil do Vienne i doprovázen ozbrojeným vojskem. Na počátku dubna byli členové rady donuceni mlčet pod hrozbou exkomunikace a papež vyhlásil rozsudek nad templáři.¹³³

V roce 1312 byl řád templářů zrušen papežským výnosem, neboť došlo k jeho znevážení. Díky tomu že papež byl církevní i světskou autoritou, mohl tak vydávat výnosy, které se nemusely týkat výhradně nějakého odsouzení. Mohly se také poskytovat ochranu, případně vyjadřovat jakési oficiální potvrzení duchovních i rytířských řádů. Řád rytířů z Templu tak sice mohl být oficiálně rozpuštěn, a přestat existovat ovšem rytíři nikoliv.¹³⁴

5.1.3 Poslední velmistr řádu Jacquese de Molay

Pronásledování templářů probíhalo na území celé Francie. Jedním z obviněných byl rovněž poslední velmistr řádu Jacquese de Molay, který byl vyslýchán a mučen v průběhu sedmi dní. V průběhu výslechu velmistr přiznal, že během svého přijímání musel plivnout na kříž, i když to bylo proti jeho přesvědčení. Tento úkon však obešel tím, že plivl vedle. Jako velmistr přijal do řádu osobně pouze několik členů, neboť většinou tímto úkolem pověřil některého ze svých pomocníků. Nic jiného nepřiznal, neboť se ho ani na jinou otázku neptali.¹³⁵

¹³² HAAG, M. *Templáři. Fakta a mýtus*, s. 219-220., FRALE. B. *Templáři*, s. 149.

¹³³ HAAG, M. *Templáři. Fakta a mýtus*, s. 220-221.

¹³⁴ HOPKINS, M. *Řád templářů*, s. 121.

¹³⁵ DEMURGER, A. *Jakub z Molay. Soumrak templářů*. 173-175., HOPKINS, M. *Řád templářů*, s.

Když dorazili do Paříže vyslanci papeže Klimenta V., předstoupil před ně Jacquese de Molay společně s několika templáři a odvolali svá tvrzení, neboť byla získána mučením. Frale uvádí, že dle určitého pramene požádal velmistr o veřejné slyšení v katedrále Notre-Dame před shromážděným lidem, kde se údajně vysvlékl, aby ukázal důsledky mučení na jeho těle.¹³⁶

Tento velmistr byl rovněž součástí výše uvedené sedmdesátky templářů, které král shromáždil na výpravu k papeži do Poitiers a patřil mezi templáře, donucené zůstat v pevnosti Chinon. Nebyli tedy vyslechnuti přímo papežem, ale pouze jeho kardinály, kteří byli do pevnosti vysláni. V rámci tohoto výslechu Jacquese znovu uvedl ta samá přiznání, která doznal při prvním výslechu.¹³⁷

Na konci roku 1313 byla papežem jmenována komise tří kardinálů, který měli za úkol vést soud s templářským velmistrem a dalšími třemi vysoce postavenými hodnostáři. Ti se dostavili do Paříže v březnu následujícího roku. Čtveřice byla ještě téhož měsíce předvolána na veřejně prostranství u pařížské katedrály Notre-Dame. Zde si za svá obvinění, která, jak se zdálo, již nehodlají vzít zpět, vyslechli rozsudek, že jsou odsouzeni k doživotnímu vězení. Po prohlášení rozsudku však Jacques de Molay předstoupil proti kardinálům, načež promluvil a prohlásil, že templáři jsou svatý, počestný a katolický řád, jež není vinen kacířstvím, ze kterého je obviňován. Následně rovněž prohlásil, že je to on kdo si zaslouží smrt, neboť veškeré obvinění přiznal především ze strachu z opakovaného mučení.¹³⁸

V tomto prohlášení podpořil Jacquese jeho společník Geoffrey ze Charney. Tento jejich čin zaskočil papežské vyslance, údajně nakloněné více k francouzskému králi, kteří se rozhodli přerušit veřejné shromáždění a tuto neobvyklou situaci konzultovat s papežem. Král se obával možného zrušení obvinění a obnovení templářského řádu a rozhodl se jednat na místě. Jacquese de Molay a Geoffrey ze Charney byli Filipem Sličným odsouzeni k trestu smrti. Ten byl vykonán na malém ostrově na Seině jménem Ile des Javiaux. Při popravě požádal velmistr katy o povolení provazů na zápěstích, otočil se směrem ke katedrále Notre-Dome a začal se modlit k Panně

¹³⁶ FRALE, B. *Templáři*, s. 139., DEMURGER, A. *Jakub z Molay. Soumrak templářů*, s. 175.

¹³⁷ DEMURGER, A. *Jakub z Molay. Soumrak templářů*, s. 175-176.

¹³⁸ INNES, B. *Dějiny mučení*, s. 48., DEMURGER, A. *Jakub z Molay. Soumrak templářů*, s. 186-187.

Marii, jež byla patronkou řádu. Podle templářů v jejím jméně vše začínalo a také vše skončí. Pravděpodobně chtěl touto modlitbou posvětit konec templářských rytířů a rovněž při tom hlásal dokonalou křesťanskou víru¹³⁹

Hopkins v knize *Řád templářů* uvádí, že těsně před smrtí velmistr templářů proklel jak papeže, tak krále s tím, že oba budou do roka „předvoláni před boží soud“. Jeho slova je možné považovat za pravdivé proroctví, neboť papež Kliment V. zemřel o měsíc později v dubnu roku 1314 a král Filip v listopadu.¹⁴⁰

V dalších zemích Evropy nebylo zacházení s templáři tak vyhrcované jako ve Francii. Například v Německu si členové řádu, potom co došlo k rozpuštění řádu, zajistili bezpečí v řádu svatého Jana, případně v řádu německých rytířů. V Portugalsku byli členové templářů očištěni a změnili svůj název na Kristovy rytíře. Oproti tomu v Anglii byl ještě před rozpuštěním řádu v roce 1310 vydán královský příkaz, který dovoloval mučení uvězněných templářů, které ale nemělo veliký úspěch. Templáři z anglického vězení byli následně svěřeni do péče klášterů, kde měli dosáhnout usmíření.¹⁴¹

5.2 Čarodějnictví

V dnešní době je samotná inkvizice spojována především s honem na čarodějnice a procesy s nimi. Samotné náznaky čarodějnictví a magie ale sahají již do období před naším letopočtem. Například chybné vyřčení zaklínadel bylo již ve starověkém Babyloně podle Chammurapiho zákoníku trestáno smrtí. Zmínku lze nalézt i v Páté knize Mojžíšově, kde se říká „Čarodějníci nenecháš na živu.“ V období středověku začalo křesťanství považovat čarodějnické praktiky za kacířské. Raná církev nepovažovala ty, kdo se nechali ovlivnit praktikami d'ábla za zločince, ale spíše za pošetilce. S tím souvisel zároveň i fakt, že tito lidé nebyli obžalováni, ale dostali pouze doporučení poučit se o nerozumné a chybné podstatě čarodějnictví. V 8. století došlo na koncilu konaném v západním Německu k tomu, že bylo kacířství společně

¹³⁹ FRALE, B. *Templáři*, s. 153.

¹⁴⁰ HOPKINS, M. *Řád templářů*, s. 119.

¹⁴¹ INNES, B. *Dějiny mučení*, s. 48.

s čarodějnictvím uvedeno za nezákonné. Vyznavači čarodějnictví se měli stát nevolníky či otroky a být předáni do rukou církve.¹⁴²

Proč vlastně tvořily čarodějnice nebezpečnou skupinu? Čarodějnice provozovaly praktiky podle starověkých kněžek. Z rostlin dokázaly vytvořit nápoje lásky, dokázaly vytvořit halucinogenní látky, vyznaly se v bylinách, z nichž mohly získávat látky utiňující bolest, vyvolávat potrat a mnoho dalších léčiv, o které měli zájem nejen vesničané, obchodníci, ale rovněž lékárníci, rytíři, feudálové a mnohdy i králové. Veškeré zdatnosti a činy, které se ve středověku prováděly a nebyly v souladu s církevními praktikami, byly postupně označeny za čarodějnictví.¹⁴³

V rámci boje proti čarodějnictví a s ním spojenou magií nešlo pouze o duchovní záležitosti, ale rovněž o to, přivést všechny křesťany na jednu pravou víru, s čímž s na území Evropy pojila snaha vymítit pohanství. Pohanské pověry totiž udržovaly tu myšlenku, že čarodějnice může nejenom měnit podobu, ale rovněž seslat na kohokoliv kletbu. Pro tehdejší nevzdělanou společnost byly události, jako malá úroda nebo smrt dítěte, považovány za příznaky zla, jehož projevy nacházely všude kolem sebe.¹⁴⁴

Po přelomu tisíciletí, se ve 13. století pronásledováním čarodějnic zabýval papež Řehoř IX., zakladatel papežské inkvizice, který rozhodl o vymícení kacířství ve všech formách, tedy včetně čarodějnictví. Řehořem pověřený inkvizitor Konrad von Marburg, byl vyslán na území Německa s úkolem zde vyhladit kacířství. Zároveň měl pronásledovat příznivce čarodějnictví či uctíváče ďábla. Konrad údajně objevil několik úkrytů těchto vyznavačů, čímž dosáhl i vysokého množství odstrašujících obětí, neboť nebyl rozdíl mezi původem či postavením člověka. Například ve Štrasburku mělo dojít k upálení 80 kacířů, mezi nimiž byli kromě mužů, žen a dětí i biskupové.¹⁴⁵

Jelikož Řehoř Konradovi vysoce důvěřoval, byl ochoten přijmout vše, co mu Konrad a jeho pomocní inkvizitoři předložili. Jednalo se například o informace týkající se

¹⁴² RALPH LEWIS, B. *Temná historie papežů*, s. 95-96.

¹⁴³ BLASCHKE, J. *Záhadný středověk*, s. 108-109.

¹⁴⁴ RALPH LEWIS, B. *Temná historie papežů*, s. 96-97.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 97.

objevování Satana na čarodějnických sabatech. Zde se prý proměňoval v ropuchu, bledý stín nebo černou kočku. Papež se zaměřil právě na Satana v podobě kočky, přesněji řečeno kocoury, díky jejich schopnosti rychle ztratit v temnotě, a v roce 1233 nechal veškeré černé kočky odsoudit jako zvířecí proměnu Satana. Kočky byly mnohdy dány do koše a upáleny společně s majiteli. Vlastnění takové kočky mohlo být zároveň důkaz o sympatizování se Satanem.¹⁴⁶

Nejčastěji byly jako čarodějnice představovány staré ženy, případně osoby znetvořené nemocí či genetickou vadou. Nebylo to však nutnou podmínkou. Stávalo se, že manželé začali podezřívat své ženy z čarodějnictví, takže i jejich potomci jsou tedy Satanovým dílem. Lidé věřili, že čarodějnice se nacházejí všude, ovšem nikdo neznal jejich identitu ani jejich plány. Podle lidí se tedy stále nad nimi vznášely staré pověry, které měli způsobit zkázu lidstva vítězstvím Antikrista, jež odsoudí lid pekelnému ohni.¹⁴⁷

V rámci čarodějnictví nebylo odsuzováno pouze zlo a jeho příznaky, ale rovněž činy, které byly provedeny k pomoci a prospěchu, ale nebylo možné je zcela jasně vysvětlit. Například ve Francii byla roku 1390 obviněna z čarodějnictví Jeanne de Brigue, když vyléčila muže z kletby, kterou na něj měla seslat matka jeho nemanželských dětí. Brigue však tvrdila, že o magii ani čarodějnictví nic neví. V průběhu soudu se ukázalo, že umí očarovat člověka a vyvolat démona jménem Haussibut. Jednalo se o démona, který dokáže způsobit smrtelné nemoci, věštit budoucnost, najít odcizené předměty, donutit muže zamilovat se do ženy apod., který jí pomáhal při léčení. I když svými činy pomáhala rovněž ostatním, byla odsouzena k trestu smrti, který však nejprve nebyl vykonán, neboť byl nařízen nový soud. Tímto soudem byla opětovně shledána vinou, obviněna z čarodějnictví a spolčení s ďáblem a odsouzena k trestu smrti upálením, který byl vykonán 17. srpna 1391.¹⁴⁸

Rozvoj procesů s čarodějnicemi a hony na čarodějnice tak, jak si je představuje nejspíše většina současných lidí, se v Evropě začaly vyskytovat až v průběhu 15. století. K tomu dopomohly události, jež se staly v Arras, hlavním městě francouzské

¹⁴⁶ RALPH LEWIS, B. *Temná historie papežů*, s. 99.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 100.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 103-104.

oblasti Artois v období let 1459-1461. V roce 1459 došlo k upálení poustevníka Robineta de Vault, pocházejícího z této lokality, v přítomnosti arrasského inkvizitora. Před svou smrtí vypověděl, že měl komplice, muže a ženu. Oním mužem byl malíř Jean Lavite, který při své vyslýchání udal další jména. Před soud, který se skládal z generálních vikářů arrasského arcibiskupa, inkvizitora diecéze a inkvizitora vyslaného do Francie papežem předstoupilo celkem 6 osob, včetně Jeana Lavita, kteří byli v květnu roku 1460 odsouzeni.¹⁴⁹

Obvinění byli například z toho, že se odklonili od pravé víry, obcovali s ďáblem a spolčovali se s ním, uctívali ho a přinášeli mu oběti a vykonávali na jeho příkaz řadu dalších věcí, které byly proti pravé víře. Rovněž také z toho, že zabíjeli, neboť Jean měl dle výpovědi zabít dvě děti a další odsouzená, Denisete, utopila vlastní dítě, které nebylo pokřtěné, a předala jej ďáblu. Lavite byl navíc obviněn také z bigamie.¹⁵⁰

Když byla provedena poprava Jeana Lavita a dalších čtyř žen v Arrasu pokračovalo pátrání, zda bylo jejich doznání důvěryhodné, čímž u obyvatelstva vypukla panika. Zatčeni byli nejprve tři bohatí muži, včetně konšela a rytíře jménem Payn de Beaufort. Následně k zatčeným přibyli další dva konšelé. Jedním byl i člen nejmocnější a nejváženější rodiny Antoine Sacquespée. Bohatí a významní měšťané na tuto situaci reagovali tak, že se rozhodli z města uprchnout, což se některým z nich podařilo. Při tomto stíhání došlo k výsledku celkem 32 osob. Robert Muchembled uvádí, že se mělo jednat o 17 mužů a 9 žen, přičemž většina byla odsouzena k trestu smrti.¹⁵¹

Tento incident vyvolal v Arrasu značné pozdvižení. Rytíři z Beaufortu bylo například vyčítáno noční létání a účast na orgiích. Jiným zase uzavření paktu s ďáblem. Ani veřejnost nebyla ohledně této aféry za jedno. Někteří lidé s rozhodnutím církve nesouhlasili, i když své názory projevovali skrytě. Syn uvedeného rytíře Beauforta nesouhlasil s rozhodnutím a zaslal odvolání

¹⁴⁹ MUCHEMBLED, R. *Dějiny ďábla*, s. 53-54., SALLMANN, J-M. *Čarodějnice. ďáblovy nevěsty*, s. 14.

¹⁵⁰ MUCHEMBLED, R. *Dějiny ďábla*, s. 54.

¹⁵¹ MUCHEMBLED, R. *Dějiny ďábla*, s. 54-55, SALLMANN, J-M. *Čarodějnice. ďáblovy nevěsty*, s. 19-20.

k pařížskému soudnímu dvoru, který v lednu následujícího roku vyslal soudního zřízence s úkolem celou záležitost prošetřit. O měsíc později byli arrasští vikáři předvoláni do Paříže. Pařížský soudní dvůr ale nevydal rozhodnutí ohledně této události ihned. Ve výsledku se však přidal na stranu odsouzených a ospravedlnil je. Veřejné odčinění se konalo až o třicet let později, v roce 1491, kdy už byla většina odsouzených po smrti. Biskupští vikáři byli odsouzeni k vyplacení pokut ve velké výši a dědicům po odsouzených bylo přislíbena odškodnění. Biskup i inkvizitoři působící v Arrasu měli zakázáno používat mučení v rámci výslechu, což nebylo ani tak důsledkem arrasské aféry, ale spíše snahou pařížského soudu dokázat svou autoritu.¹⁵²

Až v průběhu 16. a 17. století se narůstající nenávist vůči čarodějnictví na konci středověku rozrostla do skutečných honů na čarodějnice, jejichž vrchol byl kolem roku 1620. Těmito událostmi se nechala ovládnout celá Evropa bez ohledu na její náboženské rozdělení, které vzniklo v rámci reformace církve.¹⁵³

¹⁵² MUCHEMBLED, R. *Dějiny d'ábla*, s. 55.

¹⁵³ RYŠ, G. *Inkvizice*, s. 73-74.

6 Závěr

Inkvizice v průběhu středověku prošla značnými změnami, ale její podstata zůstala po celou dobu stejná, což bylo vymýcení hereze a kacířství ve všech jejich podobách, ať už se jednalo o odklon od oficiální křesťanské věrouky či případně čarodějnictví a uctívání satana.

Cílem práce bylo ukázat, že inkvizice není spojena pouze se současnou představou honů na čarodějnice, ale měla ukázat jaké kroky a jaké události vedly ke zrodu oficiální papežské inkvizice, jejíž účinnost a praxe se rozrostla po území celé Evropy. Nejprve byl čtenář uveden do problematiky hereze jako takové, aby mohl blíže pochopit důvody jejího vzniku a nutnosti vymýcení kacířství se zaměřením na dvě nejvýznamnější středověká kacířská hnutí katarů a valdenských.

V další části práce zmapovala především kroky, které vedly ke vzniku samotné papežské instituce, z nichž byla blíže představena křížová výprava proti albigenským, na území jihofrancouzského Languedocu, jejímž hlavním cílem bylo úplně zničení katarů.

Pro bližší pochopení systému inkvizice je uvedeno její fungování, kde je čtenář důkladněji seznámen se samotnými inkvizitory, kteří byli nejčastěji vybíráni z řádu dominikánů a františkánů, následně pak s průběhem obžaloby, vyšetřováním a výsledkem, jehož součástí se v polovině 13. století stalo rovněž mučení, a následně s postupem při vynesení rozsudku a trestu. Pro bližší představu jsou uvedené tresty vynesené papežským inkvizitorem Bernardem Guiem a pro to, jak mohli fungovat inkvizitorské praktiky v praxi u několika konkrétních inkvizitorů.

Druhá část práce ukázala, jakým způsobem mohlo dojít ke zneužití inkvizice v rukou světské moci. Tato část se zaměřila především na proces s templáři, který byl zinscenovaný tehdejší francouzským králem Filipem IV., i přesto, že v rámci působení inkvizice, měla světská moc na starost pouze vykonání trestu, neboť samotné obvinění a průběh procesu patřilo do správy výhradně moci církevní. Otázkou však nadále zůstává, jaké důvody k tomu francouzského panovníka vedly. Za nejvíce pravděpodobný důvod lze označit fakt, že po opuštění Svaté země získali

templáři značnou moc, majetek a bohatství nejen ve Francii, ale po celé Evropě, Na základě toho se mohl Filip IV. cítit mocensky ohrožený. Dalším možným důvodem je to, že údajně sám král si od templářů několikrát vypůjčil peníze, a proces zosnoval, aby templáři nemohli tento dluh vymáhat. Důvodů, které panovníka vedli, je jistě několik dalších, jejichž zkoumání, by jistě mohlo být podnětem pro zpracování další studie.

7 Seznam použité literatury

- Bible, Český ekumenický překlad, Česká biblická společnost, 1990
- BABER, Malcolm. *Proces s templáři*. Praha: Argo, 2008. ISBN 978-60-257-0018-1
- BLASCHKE, Jorge. *Záhadný středověk*. Praha: Mladá fronta, 2006. ISBN 80-204-1364-2
- BRENONOVÁ, Anne. *Kataři. Život a smrt jedné křesťanské církve*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. ISBN 80-85959-85-2
- DEMURGER, Alain. *Jakub z Molay. Soumrak templářů*. Praha: Argo, 2011. ISBN 978-80-27-0432-5
- EVANS, G. R., *Stručné dějiny kacířství*. Praha: Volvox Globator, 2006. ISBN 80-7207-621-3
- FRALE, Barbara. *Templáři*. Praha: Argo, 2009, ISBN 978-80-257-0173
- GIVEN, James B. *Inkvizice a středověká společnost*. Neratovice: Verbum Publishing s.r.o., 2008. ISBN 978-80-903920-0-7
- HAAG, Michael. *Templáři. Fakta a mýtus*. Praha: Sloart, s.r.o., 2011. ISBN 978-80-7391-444-8
- HASKINS, Charles H. *Robert le Bougre and the Beginnings of the Inquisition in Northern France*. in: *The American Historical Review*, Vol. 7, No. 3 (Apr., 1902).
- HOPKINS, Marylin. *Řád templářů*. Praha: Václav Svojtka & Co., 2007. ISBN 978-80-7352-626-9
- HROCH, Miroslav, SKÝBOVÁ, Anna. *Králové, kacíři, inkvizitoři*. Praha: Československý spisovatel, 1987
- CHALUPA, Jiří. *Inkvizice. Stručné dějiny hanebnosti*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2007. ISBN 978-80-864-93-22-0

INNES, Brian. *Dějiny mučení*. Praha: Václav Svojtka & Co., 1999. ISBN 80-7237-127-4

LAMBERT, Malcolm. *Středověká hereze*. Praha: Argo, 2000. ISBN 80-7203-291-7

MUCHEMBLED, Robert. *Dějiny d'ábla*. Praha: Argo, 2008. ISBN 978-80-7203-958-6

RALPH LEWIS, Brenda. *Temná historie papežů*. Praha: DEUS, 2009. ISBN 978-80-87087-94-7

RYŚ, Grzegorz. *Inkvizice*. Praha: Mladá fronta, 2004. ISBN 80-204-1089-9

SALLMANN, Jean-Michel. *Čarodějnice. d'áblovy nevěsty*. Slovart. 1994 ISBN 80-7145-125-8

ZBÍRAL, David. *Největší hereze*. Praha: Argom, 2007. ISBN 978-80-7203-914-2

8 Resume

This thesis we trace the formation and development the character of the medieval papal Inquisition. The first part introduces the issue of heresy, including the most serious heretical movements in the territory of Languedoc in southern France. It also describes the events that led to the fact that on the IV. Lateran Council decided to Pope Innocent III., the need to fight against heresy.

Another part shows a separate chapter in the functioning of the medieval Inquisition. Describes individual inquisitors course of the prosecution of the suspect, the course of investigation and interrogation, including torture to the actual sentencing and punishment. It also shows some specific inquisitors and their influence.

The second part describes how the temporal power Inquisition exploited mainly focuses on the course of the process with the order of Templars which was directed by French King Philip IV., only under the formal auspices of the French inquisitor. Within abuse Inquisition are also briefly mentioned problems related to witchcraft, whose greatest expansion occurs later in the 16th and 17th centuries.